

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Педагогічний факультет
Кафедра педагогіки дошкільної та початкової освіти

**ФРЕБЕЛІВСЬКІ ДАРИ ЯК ЗАСІБ ВПЛИВУ
НА ПСИХІЧНИЙ РОЗВИТОК ДИТИНИ**

Кваліфікаційна робота

на здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр»

Виконала: студентка 4 курсу 11-481 групи
Спеціальності 012 Дошкільна освіта
Спеціалізація: дитяча психологія
Освітньо-професійної (наукової)
програми Дошкільна освіта
Уродливець Ніна Миколаївна
Керівник к.психол.н., доцент Лось О. М.
Рецензент к.пед.н., доцент Саган О. В.

Херсон – 2020

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ I. Теоретичні основи психічного розвитку дітей дошкільного віку	7
1.1. Психічний розвиток дитини дошкільного віку	7
1.2. Загальна характеристика фребелівських дарів	11
1.3. Використання фребелівських дарів та їх вплив на психічний розвиток дітей дошкільного віку	15
РОЗДІЛ II. Особливості процесу використання фребелівських дарів для оптимізації психічного розвитку дошкільників	24
2.1. Характеристика методів для визначення психічного розвитку дитини дошкільного віку з використанням фребелівських дарів	24
2.2. Аналіз отриманих результатів за 2018 – 2019, 2019 - 2020 навчальні роки	30
ВИСНОВКИ	44
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	47
ДОДАТКИ	52
Додаток А Вимірювальні шкали рівня психічного розвитку (РПР)	52
Додаток Б Результати констатувального експерименту в експериментальній групі за 2018 рік	56
Додаток В Результати констатувального експерименту в контрольній групі за 2018 рік	57
Додаток Г Результати констатувального експерименту в експериментальній групі за 2019 рік	58
Додаток Д Результати констатувального експерименту в контрольній групі за 2019 рік	59

Додаток Е Результати констатувального експерименту в експериментальній групі за 2020 рік	60
Додаток Ж Результати констатувального експерименту в контрольній групі за 2020 рік	61
Додаток К Кодекс академічної доброчесності	62
Додаток Л Довідка про перевірку на текстові збіги у Науковій бібліотеці	63

ВСТУП

Провідною діяльністю дітей дошкільного віку є гра. У зв'язку з цим виникає необхідність до залучення дітей в ігрову діяльність, тому що саме гра створює умови для найважливіших змін у психічних процесах і психічних особливостях особистості. Саме в грі виникають і диференціюються нові види діяльності, зокрема навчання, яке готує перехід дитини до наступної стадії розвитку – етапу шкільного віку [14, с. 28].

Дошкільне дитинство охоплює молодший дошкільний вік – четвертий рік життя, середній дошкільний вік – п'ятий рік життя, старший дошкільний вік – шостий (у деяких дітей ще й сьомий) рік життя [22, с.8]. На етапі дошкільного дитинства виникає соціальна ситуація розвитку. Провідною діяльністю стає гра. Саме під час гри діти можуть опанувати інші види діяльності. У психічній та особистісних сферах виникають важливі новоутворення. В цей період відбувається інтенсивний інтелектуальний розвиток дитини. Формується готовність до шкільного навчання [22, с.12].

Проблематика гри розглядалася багатьма науковцями. Основну форму вияву дитячої активності з перших років життя розглядали Д. Б. Ельконін, О. В. Запорожець. В контексті фізичного виховання дітей дитячі ігри досліджував Є. О. Покровський. Соціальне значення гри – психолог С. Л. Рубінштейн. Методичні засади застосування дитячої гри вивчали С. Ф. Русова, Л. К. Шлегер. Психологічний аспект розвитку дитячої гри досліджували В. О. Вагнер, А. О. Смирнов та інші [34].

Свого часу російський психолог О. М. Леонтьєв зазначив, що причиною перетворення гри на провідну діяльність у дошкільників є розширення усвідомлюваного нею предметного світу [34]. До предметного світу дитини належать не тільки предмети, які становлять найближче оточення дитини, з якими вона може діяти сама (одяг, посуд, телевізор,

телефон тощо), а й дії дорослих, які для неї фізично недоступні (автомобіль тощо) [14, с.33].

У психічному розвитку дитини гра займає особливо важливу роль. Вона формує здатність дошкільника до довільної діяльності. Сприяє формуванню моделі певної поведінки. Допомогає виконувати символічні заміни, саморегуляцію. Розвиває фантазію, тренує пам'ять, сприймання, волю. Спостерігається потяг до спілкування тощо. Гра також сприяє фізичному розвитку дитини [20, с.3-7]. Видатний педагог Л. С. Виготський стверджував: «... у грі дитина завжди вища від свого середнього віку, вища від своєї звичайної повсякденної поведінки; вона в грі ніби на голову вища від самої себе. Гра конденсовано містить у собі, як у фокусі збільшувального скла, всі тенденції розвитку; дитина в грі ніби пробує зробити стрибок над рівнем своєї звичної поведінки» [12, с.65].

У процесі ігрових дій зароджуються та виокремлюються різноманітні види діяльності дітей дошкільного віку [27, с.18]. Типовою для цього віку є художня діяльність, яка диференціюється на ліплення, конструювання, малювання, танці, виготовлення аплікацій, заняття з музики, слухання казок, драматизацію, читання віршів тощо [27, с.19].

Надзвичайно актуальними у педагогічній спадщині, присвяченій характеристиці ігрової діяльності дошкільників, є наробітки Фрідріха Фребеля, який створив оригінальні концепції та методичні системи дошкільного виховання.

Актуальність дипломної роботи полягає в тому, що використання «Дарів Фребеля» у роботі з дітьми дошкільного віку сприяє розвитку соціальних і комунікативних навичок, розвитку дрібної моторики, пізнавально-дослідної діяльності та логічним здібностям; формуванню елементарних математичних уявлень.

Об'єкт дослідження: психічний розвиток дітей дошкільного віку.

Предмет дослідження: процес та результат використання фребелівських «дарів», вплив фребелівських дарів на психічний розвиток дитини.

Мета роботи: визначити вплив фребелівських дарів на психічний розвиток дитини дошкільного віку.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати специфіку психічного розвитку дитини дошкільного віку.
2. Розглянути теоретичне підґрунтя фребелівських «дарів».
3. Виявити значення фребелівських «дарів» для оптимізації психічного розвитку дитини дошкільного віку.
4. Охарактеризувати методики для діагностики рівня психічного розвитку дитини.
5. Схарактеризувати аналіз отриманих результатів.

Методи дослідження: для розв'язання поставлених завдань та досягнення мети, використано такі теоретичні методи: узагальнення, аналіз, порівняння й узагальнення наукової та методичної літератури, діючих підручників.

Структура роботи: робота складається із вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків.

РОЗДІЛ I

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПСИХІЧНОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

1.1. Психічний розвиток дитини дошкільного віку

Дитина від свого народження є природно слабкою, безпорадною. Тіло її ще не піддається самоконтролю. Розум не здатний до аналізу та логічних висновків [28, с.8]. Вона має початок для розвитку різноманітних якостей. Проте, стати особистістю може лише під впливом інших особистостей (батьків, вихователів, друзів та інших оточуючих її людей) [36, с.12]. Визначеної грані, коли особистість має завершити свою освіту, немає, проте є чітко визначений період, коли освіту потрібно почати. Це – дошкільний вік. Процес розвитку дитини в цей період у сучасному закладі дошкільної освіти передбачає взаємодію педагога-вихователя та його вихованців, яка активно сприяє розвитку пізнавальної сфери та індивідуальності дитини [8, с.35].

Психічний розвиток є всебічним процесом [35]. Діти вивчають світ через зв'язок з ним. Водночас у процесі пізнання будуються внутрішні передумови до подальшого розширення цих зв'язків. Поступово змінюється і сама діяльність. Знання починають бути спрямованими та направленими на оволодіння знаннями про предмети та явища об'єктивного світу. Саморух та саморозвиток дитини відбувається завдяки її діяльності. Психічний розвиток – це розгорнуті в часі якісні та кількісні зміни, що ведуть до формування особистості [13, с.304]. «Психічний розвиток дитини, за Г. С. Костюком, - це індивідуальна історія розвитку її пізнавальної, емоційної, вольової сфери становлення суб'єктивного світу особистості її свідомості» [35].

Загальною формою психічного розвитку дитини є навчання та виховання [5, с.36]. Зону найближчого розвитку дитини створює на-

вчання. Саме навчання активізовує внутрішні процеси розвитку. Ці процеси спочатку можуть бути представлені лише у взаємовідносинах дитини дорослим [5, с.38].

Значна кількість сенситивних періодів припадає саме на дошкільний вік. Саме тоді та чи інша психічна функція розвивається більш інтенсивно [29]. Тому гетерохронність (стрибкоподібність) психічного розвитку в значній мірі виявляється у дошкільному віці [35]. Повільний розвиток пасивного мовлення протягом першого року життя звершується нібито раптовою появою активного мовлення наприкінці першого року життя – перших слів, а згодом і речень [28, с.112]. Опорно-руховий апарат після народження відстає у розвитку від зору, що виявляється в обмежених можливостях дитини самотійно переміщатися, нездатності втримати предмет в руках тощо [28, с.118]. У період від одного до трьох років дитина, навпаки, краще може засвоїти ті властивості предметів, які відчуває на дотик і спирається на них у своїх маніпулюваннях з ними (розмір, форма тощо), а не ті, які сприймаються зором (колір) [22, 33].

Людина народжується безпомічною. Її догляд залежить від людей, які її оточують [8, с.8]. Ця обставина дала Л. С. Виготському підставу для зауваження того, що новонароджена дитина – найбільш соціальна істота серед усіх інших [12, с.15]. Потенціал розвитку у новонародженого є максимальним. Він залежить від тих умов, як будуть створені дорослою людиною [33]. Відтак, діти, з якими батьки постійно, щиро й доброзичливо спілкуються, починають розмовляти раніше, ніж малюки, які були позбавлені батьківського піклування в інтернатних установах [33].

На фізичне здоров'я малюка спираються її успіхи у психічному розвитку. Саме фізичний розвиток забезпечує активність малюка та інтерес до оточуючого світу [32, с.218]. Хвора дитини є кволою та байдужою до дорослих та іграшок, не прагне самотійно пересуватись, брати до рук різні предмети та діяти з ними [32, с.220]. Першим проявом пізнавального ставлення дитини до навколишнього є її орієнтувальні реа-

кції, які стимулюють розвиток сенсомоторних потреб у враженнях та рухах [28, с.215]. Сенсорні потреби тісно пов'язані з руховими, та навпаки. Рухові потреби реалізуються через активність дитини. У разі погіршення здоров'я малюка знижується і його активність, а відтак, можливості пізнавального розвитку на основі відчуттів та сприймань, також обмежуються [28, с.218].

Результатом є відставання у розвитку аналізаторів, опорно-рухового апарату, а згодом і психічних функцій (мислення, мовлення, пам'ять, увага, уява, сприймання тощо) [32, с.221]. Хвороба швидко може зруйнувати ті деякі вміння та навички, які дитини встигла засвоїти. Наприклад, до хвороби дитина самостійно побудувати вежу з кубиків, але тепер створюється враження, ніби вона забула, як виконувала потрібні дії [32, с.222].

Можливість розвитку в процесі навчання та виховання визначає пластичність психіки – її нестійкість, залежність від умов, які створює дорослий тощо [14, с.122].

Дорослому належить визначальна роль у психічному розвитку дитини. Саме дорослий піклується про задоволення життєво необхідних потреб дитини: потреба у їжі, потреба у відпочинку, потреба на чистоту тощо. Але забезпечення тільки цих потреб недостатньо для нормального психічного розвитку. Задля передачі суспільного досвіду необхідно вибудовувати стабільні стосунки з дитиною, які будуть доброзичливими, емоційними, позитивно забарвленими [35].

Залежність дітей від контролю дорослих зберігається на високому щаблі протягом усього дошкільного дитинства [22, с.68]. При відсутності належного контролювання з боку дорослих навички та вміння дошкільника легко руйнуються. Наприклад, коли дитина каже «дякую» лише у дитячому садку, а коли перебуває з батьками, - ні. Це свідчить про те, що вихователь у садку нагадує дітям про цю норму поведінки постійно, схвалює, коли дитина її виконує. Батьки ж цього не роблять. З

цієї ж причини, деяк діти, які повертаються до дитячого садку після канікул, або після хвороби, втрачають деякі навички самообслуговування, і тоді їх доводиться відновлювати [22, с.70].

Висока чутливість емоційної сфери дитини та її генералізований вплив на інші психічні процеси проявляються завдяки тісній взаємодії психічного та фізичного розвитку дошкільника [32, 217]. Емоційна стабільність та благополуччя дитини залежить в переважній мірі від дорослого та характерного для нього стилю спілкування [33]. Психіка дитини матиме кращий розвиток, якщо батьки створять для цього позитивний емоційний фон. Наприклад, доброзичливе ставлення, переважання радісних, оптимістичних переживань тощо [36, с.55]. Проте водночас, дорослих слід застерегти від занадто емоційного та бурхливого вияву своїх емоцій у вигляді криків, різких жестів та рухів. Як правило, з такими дорослими дитини боїться спілкуватися, через таке спілкування в неї може знижуватися активність, виникнути депресивний стан [36, с.56].

Отже, психічний розвиток дитини дошкільного віку супроводжується наступною динамікою: соціальною ситуацією розвитку, провідною діяльністю, стрибкоподібністю, новоутвореннями, значною нерівномірністю. Слід пам'ятати, що дитині характерний значний вроджений набір умовних рефлексів, реалізація якого буде залежати від оточуючих її соціальних умов. Провідну роль у психічному розвитку дітей дошкільного віку відіграє близький дорослий.

1.2. Загальна характеристика фребелівських дарів

Все життя дошкільників пов'язане з грою. Саме грає є провідною діяльністю у дітей дошкільного віку [21, с.3-5]. Найголовніші зміни в психіці дитини виявляються з розвитком провідної діяльності, відбувається підготовка дитини до нової, вищої сходинки розвитку [9].

Важливість дитячої гри для дошкільників відмічали ще педагоги минулих століть [26, с.343]. Першим, хто визначив гру як важливий засіб у навчанні та вихованні дитини, був відомий німецький педагог ХІХ століття Фрідріх Фребель – педагог, гуманіст, автор оригінальної системи виховання та навчання дітей дошкільного віку в колективі, творець перших дитячих садків (1837 рік) [16, с.412]. Для свого дитячого садка розробив набір різноманітних ігор та іграшок, які діти могли отримувати в подарунок [43]. Педагог вважав, що гра дитини не є природною забавкою, а має надзвичайно високий сенс та глибоке значення [39, с.246]. «Дитя, яке грає самостійно, спокійно, наполегливо, навіть до тілесного стомлення, неодмінно стане здатним, самовіданно радіючим чужому і власному благополуччю» – говорив Ф. Фребель [41, с.188]. Гра виступає в якості природної діяльності дитинства. Завдання першочергового навчання полягає не в звичайному сенсі цього значення, а саме в організації дитячої гри. Це відкриття Фребеля щодо гри, є непорушним правилом, яке увійшло складовою частиною до всієї подальшої педагогіки [40, с.28].

У своїй педагогічній системі Фрідріх Фребель зазначав наступну мету виховання: розвиток природних здібностей дитини, у якій вже закладений потяг до духовних спрямувань, прагнень, почуттів [45, с.63].

Педагог обґрунтував необхідність взаємодії родинного виховання та дошкільного і роль дитячого садочка як продовжувача лінії виховання дитини в сім'ї, яка має творити та оберігати особистість [15].

У теорії гри, яку розробив вчений, зібрано та методично обґрунтовано рухливі ігри [18, с.62]. Надзвичайно важливе місце у працях німецького педагога займає художня праця у вигляді малювання, ліплення, аплікації, музики, складання віршів тощо [15].

Гру Фрідріх Фребель широко використовував як один із визначних засобів морального виховання. Педагог вважав, що саме в індивідуальних та колективних іграх дитина має змогу вправлятися в правилах і нормах морального поведіння, тренує свою волю, наслідуючи оточуючих дорослих [30]. Ігри, на думку Ф. Фребеля, сприяють розвитку фантазії та уяви, які так необхідні для дитячої творчості [4].

Природні задатки можна розвивати починаючи з раннього віку, якщо робота з дитиною буде системно. Для розвитку системності педагог запропонував «дарунки для ігор» [42, с.311]. Фрідріх Фребель зазначав, що його «дарунки» являють собою різноманітні предмети: м'які м'ячики, кубики, циліндри, брусочки, палички для викладання, паперові смужки для плетіння та аплікації, кульки тощо [24, с.128]. «Дари» – це посібник, який допоможе дітям у розвиткові навичок конструювання в поєднанні з пізнанням форми, величини розмірів, просторових співвідношень та інше [24, с.127].

Розроблені педагогом ігри з дидактичним матеріалом направлені на розвиток:

- творчих здібностей дитини;
- розуміння концепції чисел;
- логічних здібностей;
- розуміння концепції форм;
- концепції еквівалентності;
- соціальних та комунікативних навичок дитини [19].

Зв'язок сі словом робить дії дошкільника та його чуттєвого досвіду усвідомленим та осмисленим. Тому, виходячи з цього, важливим

принцип методики німецького педагога є поєднання саме чуттєвого враження чи дії зі словом [44].

Запропоновані педагогом «дари»-посібники містили систематичний ряд предметів для ігор (м'ячі, геометричні фігури - куля, куб, циліндр та чотири кубики із різноманітними їх членуваннями), на основі яких було розроблено цілісну систему занять, що сприяли розвитку у дітей навичок конструювання з можливістю пізнання форми, просторових відношень, розміру, сприйняття руху [7, с.8]. Поступове та планомірне ускладнення ігрової діяльності з дарунками сприяло всебічному розвитку дітей, пізнаванню себе та довкілля у його єдності та різноманітності [6].

Варто зазначити, що цінність «дарунків» полягає у тому, що ознайомлення дитини з найпростішими формами відбувається поступово, а також поступово виникає і сама думка про будівельний матеріал для ігор-занять [24, с.148]. Ця ідея була згодом широко застосована у педагогічній практиці: шухлядки з набором будівельного матеріалу стали найпоширенішими посібниками для дітей [24, с.149].

Значною заслугою Фрідріха Фребеля є те, що він увів різноманітність видів дитячої діяльності та занять: це плідна робота з «дарами», рухливі ігри, гра з будівельним матеріалом, малювання, плетиво, ліплення, вирізання з паперу, вишивання, викладання різноманітних фігурок з металевих кілочок, паличок, намиста, гороху, виколювання, конструювання з паперу, з паличок тощо [31]. Методика проведення таких занять знайшла застосування в сучасних дошкільних навчальних закладах також [30].

Німецький педагог у своїй навчальній системі надає перевагу саме збірній іграшці, адже дитина є дослідником за своєю природою, тому «дарунки», що містять 8, 16, 27 геометричних фігур в одній коробці, мають необмежений потенціал творчого використання [10]. Беззаперечним правилом при використанні фребелівських «дарів» є правило не руй-

нування, перетворення побудованої речі в іншу будову чи фігуру. Саме це правило і виховує у малюка винахідливість, практичність, енергійність і водночас знищує бажання ламати та псувати [31].

Засвоєння дарів має проходити поступово і ґрунтовно, адже необхідний перехід від попереднього до наступного. На думку педагога, «дарунки» містять в собі глибокий філософський і символічний зміст. Дієвість у виховання та навчанні дітей зумовлено, перш за все не зовнішнім виглядом «дарів», який по суті не несе новизни, а саме філософською основою, яка закладена у методиці їх застосування [1]. На основі системи «дарів» Фрідріхом Фребелем була розроблена низка серій занять для навчання та виховання дошкільників. Навчання в буд-якій з них розпочиналося з найпростіших елементів і поступово ускладнювалося [17]. Так, наприклад, навчання малюванню розпочинається із зображення крапочки, потім ліній вертикальних та горизонтальних, і в завершені – їх поєднання. Лише після засвоєння цієї схеми дитина може переходити до зображення предметів [17].

Такий надзвичайно великий вклад Фрідріха Фребеля відзначали російські педагоги Є. М. Водовозова, П. Ф. Лесгафт, А. С. Симонович, Є. І. Тихеева, К. Д. Ушинський та інші, які також змогли гідно оцінити педагогічні знахідки німецького вченого [26, с.346].

Отже, Ф. Фребелем була запропонована велика кількість різноманітної діяльності для дітей: це робота з «дарунками» - будівельним матеріалом, викладання з паличок, мозаїка, переплітання лозинок, складання з напівкілець та кілець, нанизування соломинок, намиста, робота з горохом, малювання, орігамі, плетіння паперових стрічок, вирізання з паперу, проколювання і вишивання. Педагог зазначав, що його заняття повинні слугувати естетичній меті виховання також. Задля цього ним було створено специфічні «форми краси» для викладання з «дарунків», з допомогою яких дитина пізнаватиме прекрасне.

1.3. Використання фребелівських «дарів» для оптимізації психічного розвитку дитини дошкільного віку

Видатний німецький педагог Фрідріх Фребель розглядав розвиток дитини через активність її власних творчих здібностей, які мають природну схильність проявляти себе в дії [11]. Така схильність, уважає він, базується на вродженій допитливості дитини. Маленька істота не задовольняється розгляданням предметів, інстинкт змушує її взнати щось і про внутрішній їх склад. Відтак дитина розбирає предмети на частини, іноді навіть їх псує, настільки великим є її бажання щось будувати й одночасно зруйнувати [11].

Стимулювання розвитку природних задатків дитини можна засобами гри та ручної праці [31]. За Фребелем, гра – це інстинктивна діяльність, вища сходинка дитячого розвитку, яка відображає внутрішній світ дитини. Взагалі, гра є головним видом діяльності дошкільника, тому її слід розвивати [31].

Серед основних предметів для ігор педагог виокремлював: м'яч, кулю, кубик, палички, дощечки, папір, нитку, горох, пісок, глину тощо [15]. Зв'язок між цими предметами полягає саме в їх матеріальній основі, завдяки якій можна розглядати та вивчати форму, число, вагу, величину, рух, колір, тобто усі елементи людського знання. На цій основі Ф. Фребель увів для занять дітей «Дидактичну систему», назвавши його «дарами» [15].

Структурно-навчальна «Дидактична система Фрідріха Фребеля» складається із двох змістовних блоків:

1. Класичний набір Ф. Фребеля – блок, який складається з шести детально описаних «дарів». В сучасних навчальних модулях термін «Дар Ф. Фребеля» (Frobelshe Gaben) у більшості випадків є заміненим на термін «Набір», але нумерація самих коробочок зберігається та ведеться у

відповідності систематизації автора. Схеми, пропозиції, розроблені педагогом не мають ніяких правок та модифікацій [2, с.8].

2. Набір Ф. Фребеля у вигляді м'яких модулів – це модифікація матеріалів, розроблених педагогом, яка представляє собою ті ж самі 6 «дарунків», але вже у вигляді м'яких наповнених модулів, які малюк може переміщати з обмеженої площі стола на ігрову зону в приміщенні. Цей блок дає змогу розширити можливості дітей з обмеженими можливостями у здоров'ї, реалізує природну потребу дошкільника у русі відповідно з педагогічними поглядами педагога [2, с.9].

Набір для гри «Дари Фребеля» являє собою унікальний комплекс навчальних матеріалів, створений для розвитку та виховання особистості [2, с.12]. Можливості набору сприяють розвитку інтелектуальних, індивідуальних та фізичних якостей дитини. Робота з комплектом дає можливість створення умов для організації як спільної діяльності дорослого з дитиною, так і самостійно-ігрової, продуктивної та пізнавально-дослідної діяльності дитини [2, с.13].

Набір Ф. Фребеля супроводжується методичними вказівками, щодо роботи з ним. Це неоцінений вклад та велика допомога педагогам з використання даного ігрового набору і процесі реалізації загальноосвітньої програми дошкільного навчання [17].

Нижче наводимо характеристику кожного з «класичних дарів Фребеля».

Перший «дар» - м'ячі, які допомагають дитині набути поняття про єдність світу [42]. М'яч є першою дитячою іграшкою, а також самою простою та зрозумілою для дитини фігурою. М'ячі в наборі мають такий розмір, щоб могли поміститися у долоньку дитини, щоб вона могла його обхопити [17]. Дітям пропонується гра з м'ячами кольорів веселки, а також білого та чорного кольорів. Кожен з них на вовняній мотузочці, що дає можливість вільно діяти ними. Діаметр м'ячиків становить 4 см, а виготовляються вони з шерсті чи тканини. Зберігають їх в дерев'яній

коробочці разом з трьома дерев'яними паличками для створення гойдалки для підвішування кульок [17].

З раннього віку за допомогою сукупності своїх якостей, м'яч задовольняє рухові та пізнавальні потреби дитини з раннього віку. Спостереження за ним у спокійному стані допомагає розвивати уявлення про форму предмета. Рухові дії (праворуч – ліворуч, вперед – назад, угору – вниз) – формують сприймання простору, а повільні та швидкі рухи – відчуття часу [7].

За твердженням Ф. Фребеля, дитина має велике бажання до гри з м'ячем, тому що:

1) м'яч можна використовувати як предмет-замінник значної кількості об'єктів навколишнього;

2) м'яч допомагає наслідувати все те, що бачить навколо себе дитина [7].

Таким чином, робить висновок педагог, «м'яч для неї є засобом як відтворення її внутрішнього світу, так і засобом для ознайомлення із зовнішнім світом і наслідування його явищ через гру» [24, с.200].

Вправи з м'ячем Ф.Фребель радить розпочинати з немовлячого віку для «вправляння її тілесних сил, для розвитку і почуттів, а також для пробудження уваги і вільної самодіяльності дитини» [24, с.202]. Ці вправи-ігри, на думку педагога, «...розвивають у дитини три значні види сприйняття – предмет, простір і час» [24, с.203].

До набору додається пояснювальний текст, доповнений рисунками, в якому Ф. Фребель дає 30 ідей для ігор з м'ячами: розгойдування (маятниковий рух), піднімання, опускання та кругові рухи [2, с.18]. В 1844 році він опублікував книжечку зі 100 «м'ячиковими» пісеньками, які були розділені на засвоєння та називання форми, руху та «загального враження». Всіх текстів цих пісеньок в перекладі на українську мову немає. Але у кожної мами в арсеналі обов'язково є набір пісеньок, пес-

тушок, колискових, які вона використовує в процесі емоційного спілкування з малюком [24, с.205].

При використанні першого набору Ф. Фребеля у дитячих садках необхідно продивлятися матеріали, з яких м'ячики виготовлені, так як, відповідно до вимог, ворсові та пінолатьксні іграшки не можуть знаходитися в групі постійно, вони виносяться лише фрагментарно для дидактичних занять та відповідними способом обробляться. Тому для дитячого садочку виготовляються м'ячики із шерстяних та синтетичних тканин, які не змінюють свій розмір та втрачають колір при пранні [31].

Другий «дар» – дерев'яна куля, куб та циліндр [42]. Циліндр був введений у набір педагогом у 1843 році [31]. З другої половини першого року життя можна починати застосовувати цей набір. Відтак дитина почне своє знайомство з різними станами предметів – спокою та руху, та формами їх залежності від того чи іншого стану. Предмети другого набору є однаковими за своєю висотою, шириною та глибиною й однакового діаметра з першим «даром» (4 см) та доповнені мідною петлею, до якої кріпиться шнур [24, с.208]. Протилежні за своєю формою кубик та куля, поєднуються та роз'єднуються в іграх, тим самим даючи уявлення про ціле й окреме. Куля, як і м'ячик, дає уявлення дитині про рухові можливості сферичних предметів, а куб – статичних станів. Круговий рух куба, який підвішений на мотузочці, наочно демонструє циліндр, проте в цей час втрачається сприймання граней та кутів куба [24, с.209]. Саме цей «дар» допомагає дитині зрозуміти закон, який поєднує все у природі – поєднання контрастів при допомозі посередницького тіла (дитина розуміє, що куля та куб символізують контрасти, а циліндр – посередницьке тіло). При поєднанні даних тіл можна утворювати різні предмети, з якими можна легко маніпулювати: з кулі й циліндра виходить лялька, циліндра і кулі – лялька за столом тощо. Другий дар має також і суто практичне значення, адже стимулює дітей до їх перших вправ у будівництві (в основі – куб, циліндр у вигляді колони, вершина – куля) [30].

Куля, як і м'яч, через гру розвиває спостережливість, уяву, виховує характер дитини «при тому непомітно для неї самої» [45, с.112].

Новизна цього набору полягає в тому, що матеріал в ігровій діяльності дітей потребує більше зусиль, а також створює звуки та шуми. В залежності від того, як буде розміщений куб, на кут, грань чи площину, буде видно 3 різних фігури: подвійний конус, приплюснутий подвій конус чи циліндр [17].

Третій дар – куб, який поділений на 8 рівних кубиків [42]. Грані кубиків складають 2,5 см та знаходяться в дерев'яній коробочці с кришкою. Існує безліч алгоритмів за допомогою яких можна складати та розбирати конструкції з кубиків. Вони, за думкою автора, дозволяють дитині відтворювати оточуючу її дійсність [24, с.212].

Цей дар допомагає дитині розрізняти ціле та частини цілого, розподіл та число тощо. Відтак, маніпулюючи з кубом та кубиками, щось будуючи, дитина одночасно додає та віднімає, ділить куб на дві частини, на чотири чи вісім частин, множить. За допомогою ігор з кубиками дошкільник засвоює, за визначенням Ф. Фребеля, три форми: життя, пізнання та краси [45, 115].

Педагог детально пояснює дії з деталями третього набору:

1. Він рекомендував 100 «життєвих форм», які розуміли в собі предмети з повсякденного життя та оточення дітей.

2. «Форми краси» або орнаментні візерунки виникають в результаті обертальних рухів куба за годинниковою стрілкою навкруги нерухомого центра.

3. «Формами пізнання» Фрідріх Фребель хотів наочно показати дітям прості математичні знання та взаємозв'язки, наприклад, частину в пропорції до цілого [45, с.116].

За допомогою цього «дару» дитина, вважає Фребель, отримує уявлення про ціле і складових його частин («складна єдність, «єдність різ-

номаніття»); з його допомогою дитина має можливість розвивати свою творчість, будувати з кубиків, різноманітно їх комбінуючи [17].

Четвертий «дар» - куб, який розділений на 8 брусочків-площин [42]. Дитина ознайомлюється з кутовими, лінійними та площинними особливостями будівель, з шириною, товщиною, довжиною, висотою, правилами рівноваги, стійкості, коли грається або за завданням будує з брусочків різні фігури та предмети. Відтак вона знайомиться з архітектурними поняттями [24, с.215].

Результатом гри дошкільника з четвертим «даром» є зображення лінійної та площинної протяжності на горизонтальній площині у вертикальному напрямі. Тут також розглядається відношення величини і форми. З'являються нові явища для спостереження – розповсюджувального руху та рівноваги [17].

Також, так як і в третьому «дарунку», педагог рекомендував:

1. «Форми життя», які розуміють в собі предмети з повсякденного життя та оточення дітей.

2. «Форми краси» або орнаменті візерунки з'являються в результаті руху цеглинки (прямокутного паралелепіпеда) за годинниковою стрілкою навкруги даного нерухомого центра.

3. «Формами пізнання» Фрідріх Фребель хотів наочно показати дітям прості математичні знання та взаємозв'язки: відношення частини до цілого, об'єму та площості, утворення числа «8» із одиниць та з двох менших чисел, додавання та віднімання в межах 8 [45, с.220].

П'ятий «дар» – куб, який розділений на 27 кубиків, три з яких поділені по діагоналі на чверті [42]. Існує велика варіація можливостей скласти різноманітні комбінації споруди, фігури прямокутної та гострокутної форми [2, с.28]. В значній мірі розширюється знайомство з властивостями предметів, з поняттями, які представлені в попередніх «дарах». Саме така побудова багатокутних предметів буде сприяти кращому засвоєнню геометричних фігур [2, с.30].

Шостий «дар» – куб, який розділений на 27 цеглинок (дощечок) [42]. Три з цих цеглинок поділені навпіл уздовж, а дванадцять поділені навпіл упоперек [23, с.3]. Маніпулюючи з цими цеглинками, дитина розвиває почуття реальності та спритності, а пошук для назви споруди, часом навіть досить химерної, розвиває уяву та збагачує мову дитини [23, с.4].

Усьому, що дитина може побудувати, обов'язково дається назва, яка нагадує їй щось із оточуючих її предметів. Відтак відбувається розвиток мислення, яке веде до усвідомлення дошкільником того, що ж саме вона зобразила [3, с.123].

У процесі будівництва важливою умовою є те, що має використовувати увесь матеріал «дару». Мета цієї вимоги полягає в тому, що гра несе собою розумове навантаження, яке сприяє розвитку у дитини спостережливості, процесів мислення, уваги, уяви, довільності в діях тощо [23, с.6].

Далі буде представлена характеристика «дарів Фребеля» у вигляді м'яких модулів.

Робота з таким набором відбувається в такій же відповідності, як і робота з класичним набором, але в іншій площині. М'ячки обов'язково виготовлені з тканини, яка легко піддається обробці, з ними можна маніпулювати так же, як і з м'ячками з класичного набору. В умовах закладу дошкільної освіти вони можуть бути використані в рухливих, дидактичних іграх та в самостійній діяльності дошкільників [17].

Ефективним буде використання таких м'ячів у грі з дітьми з обмеженими можливостями здоров'я:

— дітей з слабким зором – для диференціації рухів (маятникове гойдання), піднімання, опускання та кругові рухи (обертання), розвиток кольорового відчуття та кольорового сприймання;

— дітей з порушенням опорно-рухового апарату – для організації невеликої рухової загрузки (кидання);

— дітей з порушенням аутистичного спектру – для створення «м'якого» тактильного середовища [31].

На відміну від другого, класичного, «дару», м'який модуль не має отворів для палички. Фігури вішають на перекладені, і діти з ними діють у вільній грі [17]. Вихователь звертає увагу дітей на виникнення візуальних ефектів, пропонують замалювати їх з різних точок оточуючого простору. Обертання м'яких модулів на стержнях не є передбаченим [2, с.33].

При роботі з третім та четвертим «даром» у вигляді м'яких модулів, використовуються такі ж самі дидактичні прийоми, що і при роботі з третім та четвертим класичними «дарунками» [2, с.34].

При роботі з п'ятим та шостим «даром» використовуються такі ж самі дидактичні прийоми, що і в роботі з п'ятим та шостим класичними «дарунками». Діти також можуть будувати «форми життя», «форми краси», та засвоювати «форми пізнання» за матеріалом класичного п'ятого набору [45, с.222].

При цьому різноманітність ракурсів сприйняття конструкції створює певні складності для дітей у просторових орієнтаціях. Використання рекомендованих Ф. Фребелем сюжетів створює умови для розвитку сюжетно-рольових ігор на матеріалі м'яких модулів. Особливої уваги від дітей потребує складання куба в коробочку для зберігання. Складання цілого куба з деталей іноді потребує попереднього складання на підлозі, а потім дзеркального переміщення до коробки [17].

Робота з комплектом створює умови для організації як спільної діяльності дорослого та дітей, так і самостійної ігрової, продуктивної та пізнавально-дослідної діяльності дошкільників. Вихованці з великою зацікавленістю та задоволенням граються з ігровим набором. Фребелівські «дари» допомагають створювати композиції, вигадувати сюжети та драматизувати знайомі казки, тим самим, розвиваючи творчі здібності дошкільників [17].

Зазначена характеристика «дарів Фребеля» дає нам підставу вважати, що «дарунки» сприяють оздоровчому, виховному та освітньому напрямку.

Оздоровчий напрямок передбачає регулювання діяльності в групі для дотримання режиму, формування у дітей життєво важливих рухових умінь та навиків, які сприяють зміцненню здоров'я дітей, стимулюють емоційність та рухову активність дітей, сенсорно-перцептивних процесів [24, с.228].

Виховний напрямок забезпечує соціальне формування особистості, виховання з врахуванням фактора розвитку, виховання дитини з творчими здібностями, розвиток та корекцію пізнавальних процесів (увага, пам'ять, асоціативність та гнучкість мислення, словниковий запас, уява), виховання вміння вираження своїх емоцій. Розвиток та корекція зорових, слухових та тактильних відчуттів [17].

Освітній напрямок забезпечує засвоєння систематизованих знань; формування сенсомоторних вмінь та навичок; розвиток моторних здібностей, передбачаючи, в першу чергу, формування відносин до активної діяльності, інтересу та потреби до вдосконалення сенсорних навиків дитини, застосування їх в практиці нетрадиційними методами та прийомами, формування уявлень про навколишній світ [2, с.50].

Отже, Фрідріх Фребель запропонував особливий дидактичний матеріал, який став поштовхом до розумового розвитку дітей дошкільного віку. «Дари Фребеля» являють собою систему занять ігор з м'ячами та геометричними тілами – м'ячиками, кубиками, циліндрами, цеглинками, брусочками і все більш дрібними та різноманітними їх фрагментами. Всі ці частинки використовуються для розвитку просторових уявлень, сприйняття руху, кольору, величини, форми, числа, комбінаторських здібностей мислення в процесі дитячого будування.

На нашу думку, педагог проводить дитини шляхом розвитку від мимовільних та неусвідомлених дій, до довільних та усвідомлених.

РОЗДІЛ II

Особливості процесу використання фребелівських «дарів» для оптимізації психічного розвитку дошкільників

2.1. Характеристика методів для визначення психічного розвитку дитини дошкільного віку з використанням фребелівських «дарів»

Дошкільне дитинство є періодом, коли дитина розвивається стрімко та бурхливо. З кожним роком вона змінюється фізично. Набуває нові психічні здібності та якості. Беспорядній малюк перетворюється у самостійну та активну особистість. Дошкільний період є сенситивним для розвитку психічних процесів. Саме тому особливу увагу слід приділяти розвитку дитини, починаючи ще з раннього віку [35].

Діагностування дошкільників на рівень психічного розвитку зазвичай проводиться шляхом застосування тестів і спеціальних діагностичних шкал [37]. Переваги цього шляху безперечні: це стандартизованість засобів визначення конкретного випадку психічного розвитку тестовими нормами [37].

Однак є й інший шлях, яким не слід нехтувати. Мова йде про непряму експрес-діагностику рівня психічного розвитку дошкільника. На відміну від першого — безпосереднього, де об'єктом тестування виступає дитина, тут таким об'єктом є дорослий — носій «образу дитини». Це більш або менш повне, вербалізоване уявлення про рівень психічного розвитку дошкільника, яке формується в осіб, що спілкуються з дитиною [37].

У батьків цей образ є упередженим, а тому часто неадекватним. Тому нами була здійснена діагностика разом з вихователями та психологом закладу дошкільної освіти, які надали повну та адекватну оцінку вихованцям.

Для визначення психічного розвитку дитини дошкільного віку з використанням фребелівських дарів була обрана методика непрямой експрес-діагностики за П.А. М'ясоєд [25, с.26].

В основу методики покладено уявлення про психічний розвиток як закономірний перехід від одних психічних новоутворень до інших, логіка яких криється у відносинах дитини зі світом [25, с.27]. При цьому в межах дошкільного (як і будь-якого іншого) віку мають місце зміни, що зв'язують його з попереднім і наступним періодом. Дослідження цього віку (Л.А. Венгер Л.С. Виготський, Д. Б. Ельконін, А.В. Запорожець, А.Н. Леонтьєв, М.І. Лисіна, А.А. Люблінська, В.С. Мухіна, Н.Н. Поддяков та інші) дозволяють представити такі зміни у вигляді вимірювальних шкал, необхідних для побудови методики [25, с.30].

Методика містить 12 шкал, розроблених для вимірювання психічного розвитку дошкільника. Це відчуття, сприймання, пам'ять, мислення, уява, увага, гра, спілкування, мовлення, емоції, самостійність, саморегуляція. Всі шкали неодноразово коригувалися в ході апробації методики.

Кожна шкала включає в себе п'ять рівнів: від нижчого, до вищого. Кожному рівню присвоєна відповідна оцінка: першому – 5 балів, високий рівень, другому – 4 бали, достатній рівень, третьому – 3 бали, середній рівень, другому та першому – 2 та 1 бал відповідно, низький рівень.

Отже, використовувалася п'ятибальна система оцінок рівня психічного розвитку дошкільника. За допомогою цих шкал ми, використовуючи допомогу вихователів групи та психолога дитячого садка в якості експертів, отримали первинну оцінку рівня психічного розвитку по кожному з параметрів.

Пропоновані вимірювальні шкали відображають характер змін психічного розвитку в дошкільному віці не зовсім повною мірою і є вразливими для критики, але все ж таки вони дозволили нам отримати

досить надійні первинні оцінки рівня психічного розвитку дитини. Кожен вихователь дошкільного закладу мав досить виразний і «стійкий образ дитини», який було вербалізовано з опорою на вимірювальні шкали.

За допомогою шкал була проведена діагностика рівня психічного розвитку у двох групах – контрольній, яка займається за програмою «Дитина», використовуючи тільки фрагментарно методику фребелівських «дарів», та експериментальній групі, яка займається, використовуючи у повній мірі «дари» Фрідріха Фребеля. У кожній групі було по 6 дітей.

Впровадження методики було здійснено за наступними кроками:

1. Разом з вихователем (особою, яка добре знає дитину) отримали первинну оцінку рівня психічного розвитку (РПР) з допомогою вимірювальних шкал – АО (абсолютна оцінка).
2. Користуючись формулою, перевели АО у ВО (відносну оцінку).
3. Користуючись таблицею, перевели ОВ у СО (стандартну оцінку).

Інструкція. З допомогою вимірювальних шкал (додаток А) оцініть рівень розвитку дитини за кожним компонентом та відмітьте, будь ласка, результат у відповідну картку-профіль [25, с.26-31].

Обробка результатів:

1. Вираховують абсолютну оцінку – АО (результат складання оцінок за всіма параметрами).
2. Вираховують відносну оцінку – ВО за формулою:

$$ВО = АО \times 100 / МО$$

МО – максимальна сумарна оцінка.

Максимально сумарна оцінка:

друга молодша група – 36;

середня група – 48;

старша група – 60.

Для прямого визначення психічного розвитку дошкільників (безпосередній контакт з дитиною) були використані ігри за системою Фрідріха Фребеля та ігри з використанням фребелівських «дарів» [37]. Нижче наводимо характеристику використаних ігор.

1. Для перевірки сенсорної культури дошкільників: «Назви фігуру», «Вгадай, що це?», «Збери буси».

В грі «Назви фігуру» діти підбирали геометричні фігури за кольором та формою; в грі «Вгадай, що це?» викладали предмети із геометричних форм; гра «Збери буси» показала як діти можуть нанизувати буси на нитку, додержуючись чергування предметів за кольором, формою та за прикладом. Перераховані ігри допомагають розвиватися сенсорним навичкам пізнавально-дослідної діяльності, мисленню, увазі, пам'яті, ігровій діяльності.

2. Для перевірки розвитку пам'яті дошкільників було застосовано такі ігри: «Повітряні кульки», «Килимок», «Запам'ятай геометричні фігури», «Вгадай, що змінилось» .

Ці ігри були проведені за допомогою використання ігрового набору «Дарів Фребеля». Вони сприяють розвитку зорової пам'яті, дрібної моторики рук; відбувається закріплення знань сенсорних еталонів.

3. Для перевірки розвитку логічного мислення, уяви, мовлення, моторики було застосовано такі ігри: «Проведи тваринку до квіточки», «Побудуй стежку», «Допоможи автомобілю здолати важкий віраж», «Відгадай загадку», «Збери пірамідку», «Склади розповідь», «Прикрась предмет візерунком» «Чого не вистачає?», «Парканчик».

Гра «Проведи тваринку до квіточки» передбачала розвиток уваги, вміння порівнювати; розвиток дрібної моторики та зорової пам'яті. Було створено позитивний емоційний фон. У грі «Побудуй стежку» діти показали свої здібності на орієнтування на листі паперу. Така гра розвиває

сприймання форми, моторики та слухової уваги. Гра «Допоможи автомобілю здолати важкий віраж» допомогла у виявленні у дітей розвитку уваги, вміння порівнювати; розвитку дрібної моторики та зорової пам'яті; розвитку уваги. Гра «Відгадай загадку» показала як у дошкільників розвинене швидке мислення, вміння порівнювати. У грі «Збери пірамідку» діти продемонстрували свій рівень розвитку уваги, вміння порівнювати, розвиток дрібної моторики, зорової пам'яті та окоміру. Метою гри «Склади розповідь» була перевірка у дітей розвитку зв'язного, граматично правильного мовлення. У грі «Прикрась предмет візерунком» метою була перевірка розвитку сприймання кольору, форми та величини. Гра «Чого не вистачає?» показала нам рівень розвитку мислення, уваги, спостережливості та кмітливості дітей; розвитку вміння послідовного аналізу кожної групи фігур. Застосування такої гри як «Парканчик» дало нам змогу сформулювати враження про уміння дітей виконувати складовий аналіз, використовуючи набір «Дарунків»; розвиток мислення, мовлення, вміння слухати та розуміти вимовлені слова.

4. Для перевірки рівня розвитку уваги дітей було використано такі ігри: «Порівняй візерунки одне з одним. Знайди відмінності», «Скільки та які фігури та бачиш на картинці? Виклади візерунок», «Продовж гірлянду. Поясни своє рішення», «Знайди закономірність в складанні бус. Спробуй знайти помилки», «Знайди пару кожній фігурі. З'єднай їх стрілочками», «Порахуй, скільки на аркуші фігурок. Постав потрібну цифру».

Метою гри «Порівняй візерунки одне з одним. Знайди відмінності» була перевірка рівня розвитку спостережливості, уваги, пам'яті. Гра «Скільки та які фігури та бачиш на картинці? Виклади візерунок» мала на меті перевірку розвитку стійкості та об'єму пам'яті. У грі «Продовж гірлянду. Поясни своє рішення» діти продемонстрували свій рівень розвитку уваги, координації зорового та рухового аналізаторів. Гра «Знайди закономірність в складанні бус. Спробуй знайти помилки» також бу-

ла на перевірку рівня розвитку стійкості та об'єму пам'яті, витримки. Діти продемонстрували своє вміння виділяти головне, характерні ознаки предметів. Гра «Знайди пару кожній фігури. З'єднай їх стрілочками» була на перевірку розвитку зорової уваги, розвитку мислення, моторно-зорової пам'яті, координації рухів. Перевірка розвитку зорової уваги та мислення була здійснена за допомогою гри «Порахуй, скільки на аркуші фігурок. Постав потрібну цифру».

Отже, нами був проведений порівняльний аналіз результатів психічного розвитку дітей дошкільного віку за допомогою ігрового набору Фрідріха Фребеля, який дозволив нам показати динаміку розвитку вищих психічних функцій у дітей, які використовують «дари» фрагментарно та дітей, які займаються за навчальною методикою німецького педагога, використовуючи «дарунки» у своїй діяльності постійно. Використання набору «Дари Фребеля» сприяє розвитку вищих психічних функцій.

2.2. Аналіз отриманих результатів за 2018 – 2019, 2019 – 2020 начальні роки

Після проведення діагностики за всіма психічними показниками було підраховано загальну суму балів. Кількісні показники за психічними показникам були занесені до таблиці та деякі були зображені графічно. Такий аналіз допомагає наочно уявити ситуацію в цілому (отримані результати наведено в табл. 2.1).

Таблиця 2.1.

Порівняльна таблиця формування психічних показників експериментальної та контрольної групи за 2018 рік

	Психічні показники											
	Відчуття	Сприймання	Пам'ять	Мислення	Уява	Увага	Гра	Спілкування	Мовлення	Емоції	Самостійність	Саморегуляція
ЕГ	3,8	3,7	3,2	3,5	3,3	3,8	4	3,3	3,3	3,7	3,5	3,3
	С	С	С	С	С	С	Д	С	С	С	С	С
КГ	4	3,3	3,2	3	3,2	2,8	3,7	3,2	3,5	2,8	2,8	2,8
	Д	С	С	С	С	Н	С	С	С	Н	Н	Н

Умовні позначення:

ЕГ – експериментальна група

Д – достатній рівень

КГ – контрольна група

С – середній рівень

Н – низький рівень

Порівняння результатів діагностики експериментальної та контрольної групи (додатки Б та В), дає нам змогу констатувати той факт, що рівень наступних психічних показників є дещо вищим у дітей експериментальної групи, порівняно з дошкільниками контрольної групи:

1. Рівень такого психічного показника як «сприймання» є дещо вищим в експериментальній групі, на 0,4 бала.
2. Рівень такого психічного показника як «пам'ять» є однаковим в обох групах.
3. Рівень такого психічного показника як «мислення» є дещо вищим в експериментальній групі, на 0,5 бала.
4. Рівень такого психічного показника як «увага» у дошкільників контрольної групи нижчий, ніж у дошкільників експериментальної групи на 1 бал.
5. Дошкільники експериментальної та контрольної групи показали майже однаковий рівень гри – відповідно 4 і 3,7 бала.
6. Рівень такого психічного показника як «емоції» вищий у вихованців з експериментальної групи на 0,9 бала, порівняно з вихованцями контрольної групи.
7. Рівень такого психічного показника як «самостійність» у дошкільників експериментальної групи вище, порівняно з дошкільниками контрольної групи на 0,7 бала.
8. Рівень такого психічного показника як «саморегуляція» у вихованців з експериментальної групи вище, ніж у вихованців контрольної групи на 0,5 бала.

Гра з «дарами» в подальшому сприяє самостійному застосуванню вивчених засобів поведінки у нових ситуаціях, а також дошкільник вчиться стримувати свої безпосередні бажання та імпульсивні дії [22, с. 240].

Отже, такі результати дають підставу вважати, що значне місце у психічному розвитку дитини – дошкільника займають «дари» Ф. Фребеля. Вчений визначив свій дидактичний матеріал основою у психічному розвитку дитини.

Рівень наступних психічних показників є вищим у дітей контрольної групи, порівняно з дітьми експериментальної групи:

1. Рівень такого психічного показника як «мовлення» у дошкільників контрольної групи на 0,2 бала.

2. Рівень такого психічного показника як «відчуття» є вищим у дошкільників контрольної групи, порівняно з дошкільниками експериментальної групи на 0,2 бала

Діти з контрольної групи, запам'ятовуючи навчальний матеріал, орієнтувалися у його змісті, коли діти з експериментальної групи, в свою чергу, лише орієнтувалися у змісті, не запам'ятовуючи більшу частину матеріалу.

Мовлення в дошкільників контрольної групи було засобом планування та виконання ігрових та практичних дій.

Рівень наступних психічних показників між дошкільниками експериментальної та контрольної групи різниться лише у 0,1 бал, що дає підставу вважати рівень показників однаковим.

1. Дошкільники експериментальної та контрольної групи показали середній рівень спілкування – відповідно 3,3 і 3,2 балів.

2. Дошкільники експериментальної та контрольної групи показали середній рівень уяви – відповідно 3,3 і 3,2 бала.

Кількісні показники таких психічних показників, як відчуття, пам'ять, мислення, уява, увага, гра та емоції були занесені до гістограми (рис. 2.1), щоб у наочному вигляді порівняти результати експериментальної та контрольної групи.

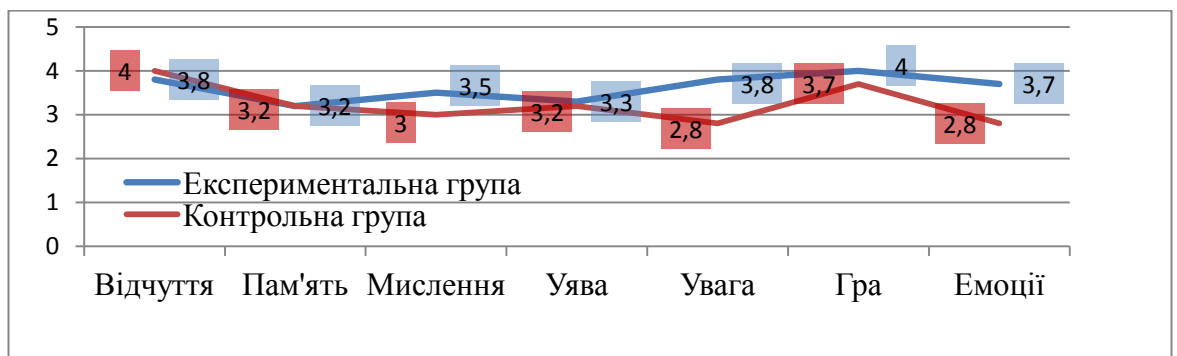

Рис. 2.1 Порівняльна характеристика рівня формування психічних показників експериментальної та контрольної групи за 2018 рік

З графіку бачимо, що рівень психічних показників дошкільників експериментальної групи є дещо вищим, ніж рівень психічних показників дошкільнят контрольної групи.

Отже, можемо зробити висновок, що «дари» Фребеля позитивно впливають на розвиток психічних процесів. Так, наприклад, відчуття та увага краще розвиваються при використанні «першого дару» – м'ячів. Вправи з м'ячем Ф. Фребель радить розпочинати з немовлячого віку для «вправляння її тілесних сил, для розвитку діяльності і почуттів, а також для пробудження уваги і вільної самодіяльності дитини».

Наступна діагностика дітей контрольної та експериментальної групи була проведена на початку 2019 навчального року, тобто через рік після першої діагностики.

Після проведення діагностики за всіма психічними показниками було підраховано загальну суму балів.

Отримані кількісні показники були занесені до таблиці (табл. 2.2) та зображено графічно. Такий аналіз допоміг уявити ситуацію в цілому, а також надав змогу порівняти показники експериментальної та контрольної групи 2018 року, між показниками цих груп за 2019 рік.

Таблиця 2.2

Порівняльна таблиця рівня формування психічних показників експериментальної та контрольної групи за 2019 рік

	Психічні показники											
	Відчуття	Сприймання	Пам'ять	Мислення	Уява	Увага	Гра	Спілкування	Мовлення	Емоції	Самостійність	Саморегуляція
ЕГ	4,3	4,5	4,5	4,2	4,2	4,3	4,2	4,5	4,8	4,3	4,3	4,2
	Д	Д	Д	Д	Д	Д	Д	Д	Д	Д	Д	Д
КГ	4,3	4	3,8	4,2	4	3,7	4,2	4	4	3,8	3,7	3,7
	Д	Д	С	Д	Д	С	Д	Д	Д	С	С	С

Порівнюючи результати діагностики експериментальної та контрольної груп за 2019 рік (додатки Г та Д), констатуємо, що рівень психічних показників є дещо вищим у дітей експериментальної групи, порівняно з дошкільниками контрольної групи:

1. Рівень відчуття в дошкільників експериментальної групи однаковий з дошкільниками контрольної групи. Діти без помилок змогли назвати кольори спектра та їх відтінки.

2. Рівень сприймання вище у дошкільників експериментальної групи, ніж у дошкільників контрольної групи на 0,5 бала. Дошкільники сприймали предмети, але не всі змогли розрізнити у ньому основне та другорядне.

3. Рівень пам'яті в дошкільників експериментальної групи вище, ніж у дошкільників контрольної групи на 0,7 бала. Відтак, дошкільники експериментальної групи запам'ятовували та розуміли матеріал, натомість дошкільники контрольної групи матеріал не зовсім запам'ятовували, орієнтуючись лише у його змісті.

4. Рівень мислення у дошкільників експериментальної групи є однаковим з рівнем контрольної групи.

5. Рівень уяви в дошкільників експериментальної групи вище, ніж у дошкільників контрольної групи на 0,2 бала. Діти під час гри планували свої дії, знали, у що саме будуть гратися.

6. Рівень уваги у дошкільників експериментальної групи вищий на 0,6 бала, ніж у дошкільників контрольної групи.

7. Дошкільники експериментальної та контрольної групи показали однаковий рівень розвитку ігрової діяльності – 4,2 бали, відповідно.

8. Дошкільники експериментальної та контрольної групи показали достатній рівень спілкування, але у кількісному відношенні результати експериментальної групи є вищими на 0,5 бала.

9. Рівень мовлення дошкільників експериментальної групи вищий, ніж рівень мовлення дошкільників контрольної групи на 0,8 бала.

10. Рівень емоцій у дошкільників експериментальної групи вищий на 0,5 бала, ніж у дошкільників контрольної групи. Було зафіксовано, що виявляють симпатію (антипатію) до однолітків та дорослих.

11. Рівень самостійності у дошкільників експериментальної групи вище, ніж у дошкільників контрольної групи на 0,6 бала. Дошкільники самостійно застосовували засоби поведінки у нових для них ситуаціях.

12. Рівень саморегуляції у дошкільників експериментальної групи вище, ніж у дошкільників контрольної групи на 0,5 бала. Діти продемонстрували, що можуть стримувати свої безпосередні бажання та імпульсивні дії.

Кількісні показники таких психічних якостей, як відчуття, пам'ять, мислення, уява, увага, гра та емоції були занесені до гістограми (рис. 2.2), щоб у наочному вигляді порівняти результати показників експериментальної та контрольної групи за 2019 рік.

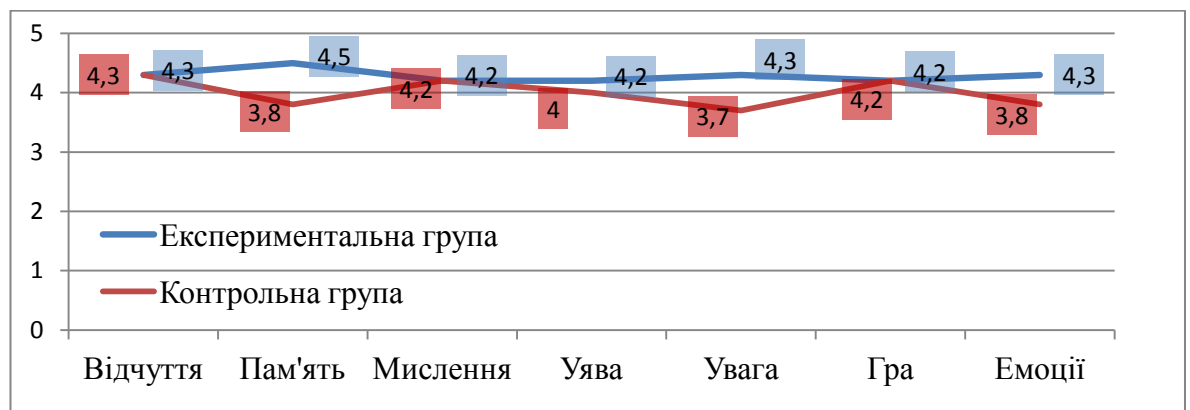

Рис. 2.2 Порівняльна характеристика рівня формування психічних показників експериментальної та контрольної групи за 2019 рік

З порівняльного графіку бачимо, що рівень психічних показників дошкільників експериментальної групи є дещо вищим, ніж рівень психічних показників дошкільників контрольної групи.

Отримані результати за 2018 та 2019 навчальний рік показують, що використання «дарів» в методичній роботі з дітьми дошкільного віку

**Порівняльна таблиця рівня формування психічних показників
контрольної групи за 2018 та 2019 рік**

	Психічні показники											
	Відчуття	Сприймання	Пам'ять	Мислення	Уява	Увага	Гра	Спілкування	Мовлення	Емоції	Самостійність	Саморегуляція
КГ 2018	4	3,3	3,2	3	3,2	2,8	3,7	3,2	3,5	2,8	2,8	2,8
	Д	С	С	С	С	Н	С	С	С	Н	Н	Н
КГ 2019	4,3	4	3,8	4,2	4	3,7	4,2	4	4	3,8	3,7	3,7
	Д	Д	С	Д	Д	С	Д	Д	С	С	С	С

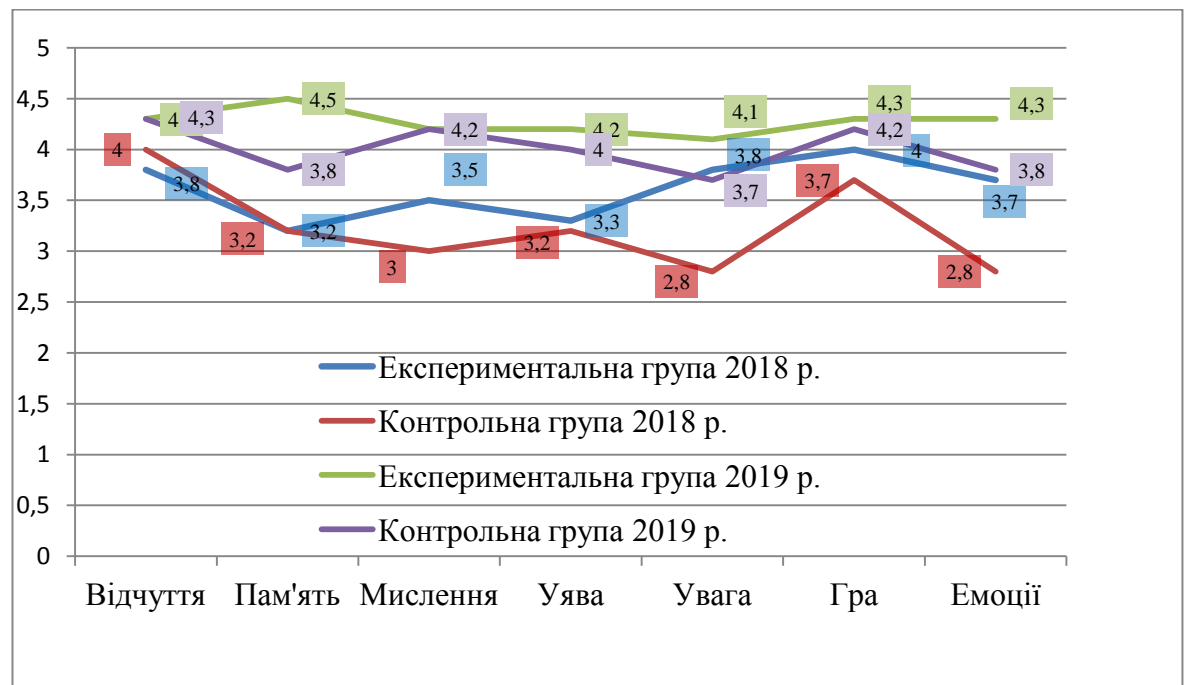

Рис. 2.3. Порівняльна характеристика рівня формування психічних показників експериментальної та контрольної групи за 2018 та 2019 рік

Наступна діагностика дітей експериментальної та контрольної групи була проведена в лютому 2020 року, тобто через півроку після проведення другої діагностики у 2019 навчальному році.

Після проведення діагностики за всіма психічними показниками було підраховано загальну суму балів.

Отримані кількісні показники були занесені до таблиці (табл. 2.3) та зображені графічно. Повторне діагностування було проведено для того, щоб закріпити отримані результати за 2018 та 2019 навчальний рік.

Таблиця 2.3

Порівняльна таблиця рівня формування психічних показників експериментальної та контрольної групи за 2020 рік

	Психічні показники											
	Відчуття	Сприймання	Пам'ять	Мислення	Уява	Увага	Гра	Спілкування	Мовлення	Емоції	Самостійність	Саморегуляція
ЕГ	5	4,7	4,7	4,8	4,8	5	4,5	4,8	4,7	4,7	5	4,5
	В	Д	Д	Д	Д	В	Д	Д	Д	Д	В	Д
КГ	4,7	4,3	4,3	4,2	4,3	4,2	4,3	4,3	4,5	4,2	4,2	4
	Д	Д	Д	Д	Д	С	Д	Д	Д	Д	Д	Д

Порівняння результатів діагностики між експериментальною та контрольною групою за 2020 рік (додатки Е і Ж) дає нам змогу підтвердити той факт, що діти, які займаються за навчальною системою Фрідріха Фребеля показують кращі результати за всіма параметрами, ніж діти контрольної групи.

1. Рівень відчуття в дошкільників експериментальної групи вище, ніж у дошкільників контрольної групи на 0,3 бала. В експериментальній

групі діти правильно описували кольорове оточення та використовували раніше засвоєні знання у зображальній діяльності.

2. Рівень сприймання вище у дошкільників експериментальної групи, ніж у дошкільників контрольної групи на 0,4 бала. Було зафіксовано, що діти можуть побудувати визначений та диференційований образ світу.

3. Рівень пам'яті в дошкільників експериментальної групи вище, ніж у дошкільників контрольної групи на 0,4 бала. Діти не тільки добре запам'ятовували матеріал, а і без проблем у ньому орієнтувалися.

4. Рівень мислення у дошкільників експериментальної групи є значно вищим, ніж у дошкільнят контрольної групи, 0,6 бала відповідно. Дошкільники вирішували пізнавальні задачі без прямого контакту із предметами.

5. Рівень уяви в дошкільників експериментальної групи вище, ніж у дошкільників контрольної групи на 0,5 бала. Діти створювали нові образи та втілювали їх у грі, малюнках, конструкціях.

6. Рівень уваги у дошкільників експериментальної групи вищий на 0,3 бала, ніж у дошкільників контрольної групи. Було зафіксовано, що при виконанні певної дії, яка потребує зосередженості, діти відволікалися від сторонніх подразників.

7. Дошкільники експериментальної та контрольної групи показали майже однаковий рівень розвитку ігрової діяльності – відповідно 4,5 і 4,3 бала. Діти організовували ігри, самі стежили за дотриманням правил, виступали ініціаторами покарання за їх порушення.

8. Дошкільники експериментальної та контрольної групи показали достатній рівень спілкування, але у кількісному відношенні результати експериментальної групи є вищими на 0,6 бала. Дошкільники, спілкуючись з іншими вихованцями, виказували їм співчуття та взаєморозуміння.

9. Рівень мовлення дошкільників експериментальної групи вищий, ніж рівень мовлення дошкільників контрольної групи на 0,2 бала. Діти продемонстрували розгорнуте мовлення, яке передавало абстрактну інформацію також.

10. Рівень емоцій у дошкільників експериментальної групи вищий на 0,5 бала, ніж у дошкільників контрольної групи. Було зафіксовано, що діти емоційно оцінювали ситуацію, яка безпосереднього їх могла не стосуватися.

11. Рівень самостійності у дошкільників експериментальної групи вище, ніж у дошкільників контрольної групи на 0,8 бала. Користуючись довірою дорослого, діти проявляли самостійність у різноманітних ситуаціях.

12. Рівень саморегуляції у дошкільників експериментальної групи вище, ніж у дошкільників контрольної групи на 0,5 бала. У ситуацію вибору віддавали перевагу тим людям, які відповідали вимогам дорослого.

Кількісні результати семи психічних показників були занесені до гістограми (рис. 2.3), задля наочного представлення порівняння показників експериментальної та контрольної групи.

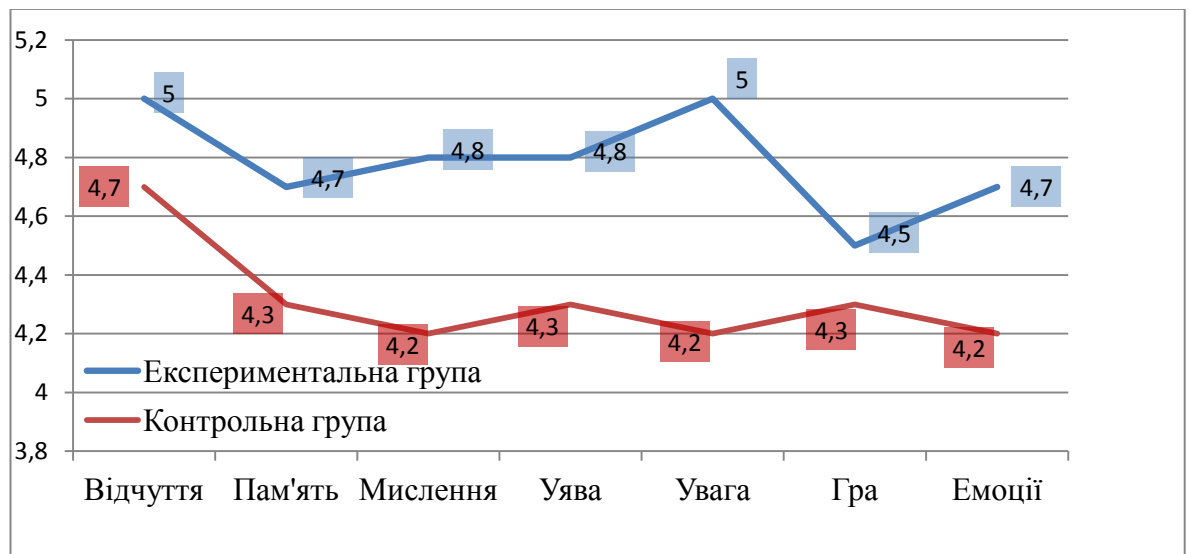

Рис. 2.2. Порівняльна характеристика рівня формування психічних показників експериментальної та контрольної групи за 2020 рік

З порівняльної гістограми бачимо, що показники є майже однаковими. Проте, результати дошкільників експериментальної групи випереджають показники дошкільників контрольної групи.

Завершальним етапом нашого дослідження було порівняння результатів між дошкільниками експериментальної групи 2019 та 2020 року (табл. 2.4), та порівняння між дошкільниками контрольної групи 2019 та 2020 року (табл. 2.5). Одночасне ознайомлення з результатами 2019 та 2020 року можливе завдяки порівняльній гістограмі (рис. 2.4).

Таблиця 2.4

Порівняльна таблиця рівня формування психічних показників експериментальної групи за 2019 та 2020 рік

	Психічні показники											
	Відчуття	Сприймання	Пам'ять	Мислення	Уява	Увага	Гра	Спілкування	Мовлення	Емоції	Самостійність	Саморегуляція
ЕГ 2019	4,3	4,5	4,5	4,2	4,2	4,3	4,2	4,5	4,8	4,3	4,3	4,2
	Д	Д	Д	Д	Д	Д	Д	Д	Д	Д	Д	Д
ЕГ 2020	5	4,7	4,7	4,8	4,8	5	4,5	4,8	4,7	4,7	5	4,5
	В	Д	Д	Д	Д	В	Д	Д	Д	Д	В	Д

Таблиця 2.4

**Порівняльна таблиця рівня формування психічних показників
контрольної групи за 2019 та 2020 рік**

	Психічні показники											
	Відчуття	Сприймання	Пам'ять	Мислення	Уява	Увага	Гра	Спілкування	Мовлення	Емоції	Самостійність	Саморегуляція
КГ 2019	4,3	4	3,8	4,2	4	3,7	4,2	4	4	3,8	3,7	3,7
	Д	Д	С	Д	Д	С	Д	Д	Д	С	С	С
КГ 2020	4,7	4,3	4,3	4,2	4,3	4,2	4,3	4,3	4,5	4,5	4,2	4,2
	Д	Д	С	Д	Д	С	Д	Д	С	С	С	С

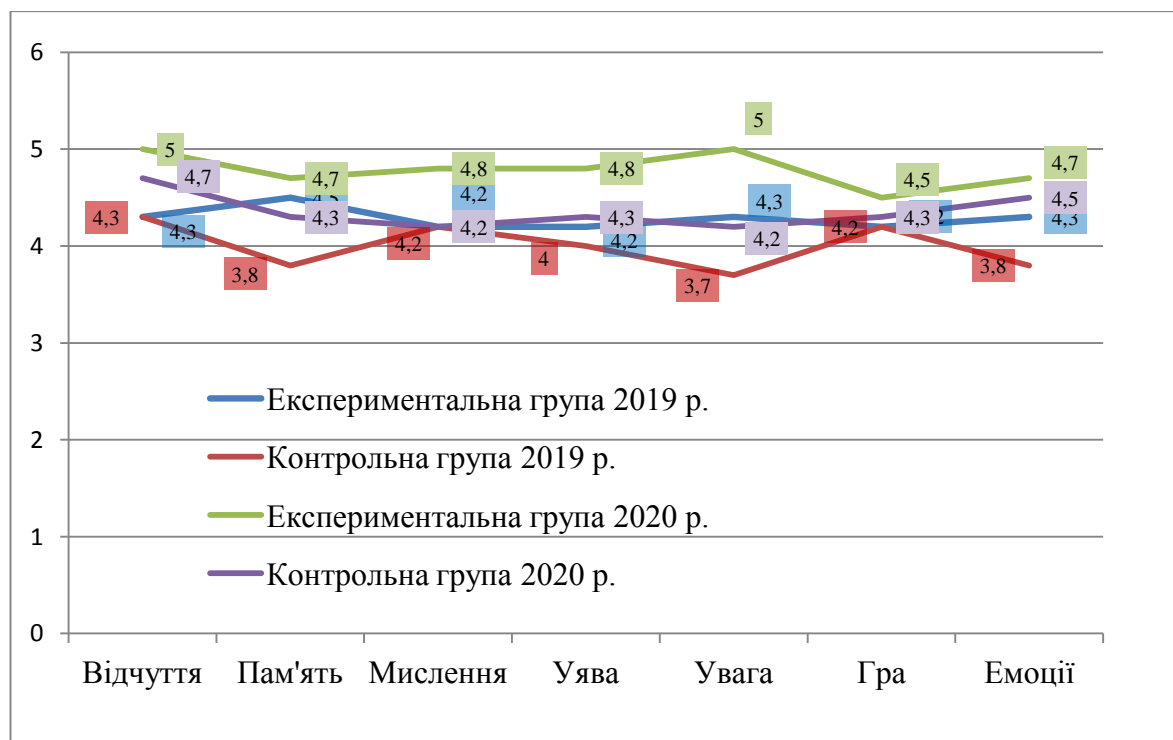

Рис. 2.4. Порівняльна характеристика рівня формування психічних показників експериментальної та контрольної групи за 2019 та 2020 рік

Отримані результати дають нам підставу вважати, що «дари» Фрідріха Фребеля позитивно впливають на рівень психічних показників дітей дошкільного віку. За допомогою фребелівської методики, яка була проведена в експериментальній групі, діти швидше та ґрунтовніше ознайомилися з рухом речей, навчилися розрізняти кольори, отримали просторові уявлення, напрями руху речей, як вверху, униз, вперед, назад, направо, наліво. Такі показники були отримані в результаті використання першого «дару» Фребеля – вовняних м'ячиків всіх кольорів райдуги та одного білого. Діти експериментальної групи показали також дещо кращий результати у вивченні геометричних тіл. В цьому їм допоміг другий «дар» – «фребелівська пірамідка», яка складається з деревного кубу, циліндру та кулі. Рівень таких показників як, наприклад, увага та гра, у дошкільників експериментальної групи був досягнутий вищого результату в порівнянні з дошкільниками контрольної групи завдяки третьому, четвертому, п'ятому та шостому «дару». Перелічені дари це куб, що розділений на 8 кубиків, 8 плиток та 27 кубиків з більш дрібними геометричними діленнями. Діти, що займалися в експериментальній групі, краще ознайомилися з формою геометричного предмета, а відтак це дало їм змогу будувати різноманітні предмети з цих деталей, розвиваючи при цьому комбінаторні здібності.

Отже, «Дитячі дари», дійсно відіграють значну роль у психічному розвитку дітей дошкільного віку. Їх підбір відповідає головним потребам дитини у відповідному віці. З ростом та розвитком дитини урізноманітнюються і «дари» Фребеля. Метою їх використання є розвиток природного інстинкту до творчості, розвиток органів почуттів, психічних та моральних якостей дитини. Реалізацію цієї мети ми можемо чітко простежити між психічними показниками дітей експериментальної та контрольної групи, а також значне вдосконалення цих показників між показниками експериментальної групи 2018 року, так показниками 2019 року, а також між наступними показниками 2020 року.

ВИСНОВКИ

Кожна дитина може отримати свій неповторний та цінний досвід за допомогою гри. Унікальні ідеї для дитячої гри запропонував німецький педагог Фрідріх Фребель. Ним були розроблені спеціальні м'ячики, кубики, дощечки, цеглинки, циліндри, намистинки, палички та кільця, які сприяють психічному розвитку дошкільників. Саме ці предмети називають «Дарами Фребеля». Набори німецького педагога – це, напевно, перші в світі навчальні іграшки. Вони, безумовно, були першим матеріалом, який був розроблений для сприятливого розвитку дитини, оскільки дитячий садок, засновником якого є Ф. Фребель, є оригінальним закладом для дітей дошкільного віку. За допомогою представлених «Дарів» процес навчання дитини може бути творчим та осмисленим.

Проведене дослідження дозволяє зробити наступні висновки:

1. Розкрито специфіку психічного розвитку дитини дошкільного віку. Бурхливий розвиток організму дитини відбувається впродовж усього дошкільного віку (від 3 до 7 років). Такий інтенсивний розвиток створює передумови для самостійності та накопичення різних форм соціального досвіду внаслідок виховання та навчання. Нова соціальна ситуація розвитку виникає саме в періоді дошкільного дитинства. Вона вже має певне коло елементарних обов'язків. Взаємини з дорослими також змінюються. Вони набувають нових форм, в яких спільні дії перетворюються у самостійне виконання вказівок. Внутрішня позиція дітей дошкільного віку представляє собою усвідомлення свого «Я», своїх вчинків, непідробною зацікавленістю до світу дорослих, їх діяльності тощо. Соціальна ситуація розвитку представлена у дошкільному віці в характерному для нього виду діяльності, насамперед у сюжетно-рольовій грі, яка створює сходинки для освоєння зовнішнього світу у цьому віці.

2. Охарактеризовано «дари Фребеля», які принесли німецькому педагогу світову славу. Розробленим ним «дари» направлені на всебіч-

ний розвиток дошкільника через будівельні ігри. В цьому процесі ігор з «дарунками», діти знайомляться з формою, величиною, засвоюють знання щодо знаходження в просторі. Підчас гри діти використовують не тільки набори «дарів», а й інший будівельний матеріал, запропонований науковцем. Методика «дарів Фребеля» сміливо можна назвати проливом в області виховання дошкільників. Дана методика залишається актуальною та знаходить застосування в сучасних закладах дошкільної освіти.

3. Виявлено значення фребелівських «дарів» для оптимізації розвитку дитини дошкільного віку. За допомогою матеріалів Фрідріха Фребеля діти легко можуть навчитися сприйманню абстрактних математичних концепцій. «Дарунки» сприяють розвитку таких вмінь як: класифікація, сортування, порівняння, складання логічних послідовностей, виконання вправ за зразком тощо. Нами практично було визначено, що «дари Фребеля» позитивно впливають на розвиток допитливості дошкільників, їх креативності та нестандартного вміння вирішувати проблеми. «Дари Фребеля» – мобільні методичні матеріали, які дозволяють робити коригування під час ходу гри, задля врахування можливостей та бажань дитини.

4. Розглянуто методики для виявлення психічного розвитку дитини. В результаті обрано одну оптимальну методику непрямой експрес-діагностики, а також ігри за методикою Фребеля з частковим використанням «дарунків». Відтак, використання перелічених методик дало нам змогу визначити рівень психічного розвитку дошкільників. В методиці та перелічених іграх детально описані процедура проведення та критерії оцінки результатів.

5. Схарактеризовано аналіз отриманих результатів, які в процесі діагностики було зведено в таблицю та гістограму для наочного представлення всіх даних в цілому. Отримані результати доводять, що «дари» Фрідріха Фребеля позитивно впливають на рівень психічних показ-

ників дітей дошкільного віку. «Фребелівські дари», дійсно відіграють значну роль у психічному розвитку дітей дошкільного віку. Їх підбір відповідає головним потребам дитини у відповідному віці. З ростом та розвитком дитини урізноманітнюються і «дари» Фребеля. Метою їх використання є розвиток природного інстинкту до творчості, розвиток органів почуттів, психічних та моральних якостей дитини. Реалізацію цієї мети ми можемо чітко простежити між психічними показниками дітей експериментальної та контрольної групи, а також значне вдосконалення цих показників між показниками експериментальної групи 2018 року, так показниками 2019 року, а також між наступними показниками 2020 року. Таким чином, використання «дарів Фребеля» позитивно впливає на розвиток психічних процесів у дітей дошкільного віку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Web-мультимедіа енциклопедія «Історія загальної та дошкільної педагогіки. Фрідріх–Вільгельм Август Фрєобель видатний німецький педагог та теоретик дошкільного виховання, відомий як засновник перших дитячих садочків [Електронний ресурс] / Web-мультимедіа енциклопедія «Історія загальної та дошкільної педагогіки – Режим доступу до ресурсу: <http://izdp.kspu.edu/mod/resource/view.php?id=215>.
2. Аверин С. А. Образовательный модуль «Дидактическая система Фридриха Фребеля» / С. А. Аверин, В. А. Маркова. – Москва: «Элти-Кудиц», 2017. – 112 с.
3. Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти: збірка науково-методичних матеріалів. Частина 2. / Упоряд. В. В. Денисенко // Херсон: ПП «Резнік». – 2019. – С. 131.
4. Анісімова О. Е. Специфіка впровадження у практику педагогічних ідей Ф. Фребеля: констатуючий етап експерименту [Електронний ресурс] / Олена Едуардівна Анісімова // Електронний збірник Луганськ – Режим доступу до ресурсу: <http://nvd.luguniv.edu.ua/archiv/NN20/123aоеkee.pdf>.
5. Бех І. Д. Особистісно орієнтоване виховання / Іван Дмитрович Бех. – Київ: ІЗМН, 1998. – 296 с.
6. Беленька Г. Підготовка студентів до використання педагогічної спадщини Ф. Фребеля в практиці роботи сучасного дитячого садка / Ганна Беленька // Науковий часопис НПУ імені М.П.Драгоманова. Серія № 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи: Зб. наукових праць / Укладач Машовець М.А. – Випуск 8. – К.: НПУ ім. М.П.Драгоманова, 2007.
7. Борисова З. Фрідріх Фрєобель – засновник ідеї дитячого садка: (220 років від дня народження та 150 років від дня смерті) / Зоя Борисова. // Дошкільне виховання. – 2002. – №12.

8. Вікова і педагогічна психологія: Навч. посіб. / Скрипченко, О.В. та ін.. 2-ге вид. – К.: Каравела. – 2007. – 400 с.

9. Вісник Харківського національного університету [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу:

<http://www.univer.kharkov.ua/ru/research/publications/bulletins/psychology>.

10. Внесок Фрідріха Фребеля в розвиток педагогіки [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу:

https://revolution.allbest.ru/pedagogics/00491916_0.html.

11. Волобуева Л. М. Фридрих Фребель. Будем жить для своих детей. Педагогика детства. / Людмила Михайловна Волобуева. – Москва, 2001.

12. Выготский Л.С. Лекции по психологии / Лев Семёнович Выготский // Сбор. Соч.: В 6 т. – Т. 2. – 466 с.

13. Давыдов В. В. Российская педагогическая энциклопедия: в 2 т. / Василий Васильевич Давыдов. – Москва: «Большая Российская энциклопедия», 1999. – 650 с.

14. Дуткевич Т. В. Дошкільна психологія: 2-ге видання. Навч. пос. / Тетяна Вікторівна Дуткевич. – Київ: Центр учбової літератури, 2009. – 392 с.

15. Електронний каталог: Фребель, Ф. – Педагогічні твори [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу:

<http://lib.mgppu.ru/OpacUnicode/app/webroot/index.php?url=/notices/index/IdNotice:183943/Source:default>.

16. История педагогики и образования. От зарождения воспитания в первобытном обществе до конца XX в. Учебное пособие для педагогических учебных заведений / Под ред. А. И. Пискунова – Москва, 2001. – 512 с.

17. Карпова Ю. В. Комплект методических пособий по работе с игровым набором «Дары Фрѐбеля» [Електронний ресурс] / Ю. В. Карпова, В. В. Кожевникова, А. В. Соколова – Режим доступу до ресурсу:

https://ciur.ru/izh_dou/izh_ds40/DocLib11/Программа%20Дары%20Фребеля%20для%20детей%203-6%20лет%202.pdf.

18. Каташинська І. Концепція гри у педагогічній системі Ф. Фребеля / І. Каташинська. // Рідна школа. – 2004. – №8. – С. 62 – 64.

19. Ключнікова Т. А. Особливості виховання дітей дошкільного віку у Фребелівському сирітському будинку швейцарського міста Бургдорф / Тетяна Андріївна Ключнікова. // Інтеграція сучасних освітніх систем Європи та світу в контексті впровадження педагогічних ідей Ф.Фрєобеля: зб. матеріалів міжн. наук.-прак. семінару (Херсон, 22 березня 2012 р.). – Херсон, 2012.

20. Кононко О. Л. Особистісне зростання у ранньому віці: суть та умови сприяння / Олена Леонтіївна Кононко. // Дошкільне виховання. – 2006. – №10. – С. 3–7.

21. Кормиліціна Л. М. Проблеми та завдання українського дошкільця / Л. М. Кормиліціна. // Дошкільне виховання. – 2008. – №1. – С. 3–5.

22. Кулагіна І. Ю. Вікова психологія: Дитинство, отрочтво, юність / І. Ю. Кулагіна. – Москва: Академія, 2000. – 624 с.

23. Лубенец Н. Д. Фребелевские занятия. Постройки из кубиков и кирпичиков / Наталья Дмитриевна Лубенец. – Киев: из-во нар. детских садов. – 7 с.

24. Лубенец Н. Д. Фребель и Монтессори / Наталья Дмитриевна Лубенец. – Киев: Оттиск из «Дошкольного воспитания». – 511 с.

25. Методика непрямой экспрес-діагностики рівня психічного розвитку дошкільників. П.А. М'ясоєд [Електронний ресурс]. Режим доступу до ресурсу: <http://www.voppsy.ru/issues/1996/962/962130.htm>

26. Мчелідзе Н.Б. и др. сост. «История зарубежной дошкольной педагогики: Хрестоматия. Учебное пособие для студентов педагогических институтов по специальности: «Дошкольная педагогика и психоло-

гия». 2-е изд., доп. – М: Просвещение, 1986г. (в сокращении: Фрѐбель Ф. Детский сад. Пер. с нем. Я. Соколова. Пед. соч. М., 1913, т. II), 464 с.

27. Оксана П. Розвиток здібностей та обдарувань у дошкільників / Проценко Оксана. – Київ: Шкільний світ, 2011. – 126 с.

28. Павелків Р. В. Дитяча психологія: навч. посібник / Р. В. Павелків, О. П. Цигипало. – Київ: Академвидав, 2008. – 432 с.

29. Палій А. А. Дитяча психодіагностика [Електронний ресурс] / А. А. Палій – Режим доступу до ресурсу:
<http://skaz.com.ua/psihologiya/10230/index.html>.

30. Педагогическая деятельность и теория Фридриха Фребеля. [Електронний ресурс] / Сергей Александрович Жданов. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.gala-d.ru/parts/1086-part5.html>.

31. Педагогіка Ф. Фрѐбеля [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: http://sir35.ru/pedagogika_Frebelya.

32. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / Тетяна Іллівна Поніманська. – Київ: Академвидав, 2006. – 456 с.

33. Проблема девіантної поведінки в молодшому шкільному віці [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу:
<http://www.studcon.org/problema-deviantnoyi-povedinky-v-molodshomu-shkilnomu-vici?page=12>.

34. Прогресивні діячі педагогіки другої половини ХІХ століття [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу:
http://refs.co.ua/54350-Progressivnyye_deyateli_pedagogiki_vtoroiy_poloviny_XIX_veka.html.

35. Психічний і особистісний розвиток дитини в дошкільному віці [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу:
https://pidruchniki.com/13390613/psihologiya/psihichniy_osobistisniy_rozvitok_ditini_doshkilnomu_vitsi.

36. Психічний розвиток дитини – дошкільника. Навчальний посібник. / під ред. С.Є. Кулачківська, С.О. Ладивір, Т.О. Піроженко. – К.: Світич, 2004. – 74 с.

37. Психодіагностика у структурі роботи практичного психолога дошкільного навчального закладу [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://vseosvita.ua/library/psihodiagnostika-u-strukturirroboti-prakticnogo-psihologa-doskilnogo-navcalnogo-zakladu-gotovnist-ditini-do-skilnogo-navcanna-rozvitok-movlenna-i-pama-15649.html>.

38. Фребель Ф. Будем жить для наших детей / Фридрих Фребель // Сост. и авт. предисл. Л.М. Волобуева. – Москва: Карапуз, 2001. – 287 с.

39. Фребель Ф. Воспитание человека // История дошкольной и зарубежной педагогики / Мчедлидзе Н. Б. и др. – Москва: Просвещение, 1974. – 464 с.

40. Фрѐбель Ф. Детские сады / Фридрих Фрѐбель. – Санкт-Петербург: Исаков. – 30 с.

41. Фрѐбель Ф. Воспитание человека / [пер. с нем. И. Д. Городецкого] / Фридрих Фрѐбель. – Москва: Издательство К. И. Тихомирова. – 581 с.

42. Фрѐбель Ф. Детский сад / [пер. с нем. Н. Н. Соколова] / Фридрих Фрѐбель. – Москва: Издательство К. И. Тихомирова. – 581 с.

43. Фребель Ф. Бібліографічна енциклопедія [Електронний ресурс] / Фрідріх Вільгельм Август Фребель – Режим доступу до ресурсу: <http://www.dates.gnpbu.ru/2-7/Frobel/frobel.html>.

44. Херсонський державний університет. Фрідріх Вільгельм Август Фребель [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.kspu.edu/InternationalActivities/Germany/Froebel.aspx>.

45. Хрестоматія «Фребельпедагогіка» : Навчальний посібник / упорядкув. Петухова Л.Є., Анісімова О.Е. – Херсон: Айлант, 2013 – 236 с.

Додаток А

Вимірювальні шкали рівня психічного розвитку (РПР)

№ з/п	Бали	Показники
1	Відчуття	
	1	З помилками називає і розрізняє основні кольори спектра.
	2	Без помилок розрізняє і називає основні кольори спектра.
	3	Розрізняє відтінки кольорів спектра, але помиляється, називаючи їх.
	4	Розрізняє та називає кольори спектра і їх відтінки.
	5	Правильно описує кольорове оточення використовує свої знання у зображувальній діяльності.
2	Сприймання	
	1	При сприйманні нового намагається доповнити побачене дотиком.
	2	Сприймаючи нові предмети, не використовує безпосередній контакт із ним.
	3	Будує досить повний образ сприймання, але не розрізняє у ньому основного і другорядного.
	4	Виділяє у предметах, які сприймає, основні і другорядні елементи.
	5	Будує визначений і диференційований образ світу.
3	Пам'ять	
	1	Запам'ятовує навчальний матеріал, який надається у наглядній формі.
	2	Механічно запам'ятовує навчальний матеріал, наданий у словесній формі.
	3	Запам'ятовує навчальний матеріал, виділяючи у ньому елементи, які виступають на перший план.

	4	Запам'ятовує навчальний матеріал, орієнтуючись у його змісті.
	5	Запам'ятовує навчальний матеріал, розуміючи його зміст.
4	Мислення	
	1	Отримує нові відомості практично без застосування мови.
	2	Практично вирішуючи пізнавальну задачу, з допомогою мовлення, намагається осмислити її умови.
	3	Виконує пізнавальні дії з опорою на мовлення – засіб досягнення результату.
	4	Виконує дії на основі попередньо сформованого плану.
	5	Вирішує пізнавальні задачі без прямого контакту із предметами.
5	Уява	
	1	Грає із предметами, враховуючи їх призначення.
	2	Під час гри заміняє реальні предмети символічними, орієнтуючись на їх подібність.
	3	У грі заміщає реальні предмети уявленими, несхожими на них.
	4	Планує ігрові дії, знає, у що буде гратися.
	5	Створює нові образи та втілює їх у грі, малюнках, конструкціях.
6	Увага	
	1	На нетривалий час може зосередитися на предметах, які викликають цікавість.
	2	Під контролем дорослого виконує навчальні дії, які потребують зосередження.
	3	Після багатократної інструкції виконує навчальну дію, яка потребує зосередженості.
	4	За вказівкою дорослого виконує навчальні дії, які потребують

		зосередженості.
	5	При виконанні дії, яка потребує зосередженості, може відволікатися від сторонніх подразників.
7	Гра	
	1	Виконує рольові дії з іграшками.
	2	Бере участь у сюжетно-рольових іграх, підкоряючись ініціативі інших дітей.
	3	Бере на себе визначену роль, яка відрізняється різноманітними ігровими діями.
	4	Роль, яку виконує дитина, відображає не тільки дії з дорослими, а й стосунки між ними.
	5	Дитина організовує ігри, стежить за дотриманням правил, виступає ініціатором покарання за їх порушення.
8	Спілкування	
	1	Спонукає дорослого й однолітків до дій, просить про допомогу.
	2	Прагне досягнути поваги з боку дорослого, ображається на зауваження.
	3	Наслідує авторитетного дорослого, його слова, дії.
	4	Прагне до співчуття в взаєморозуміння з авторитетним дорослим.
	5	Виказує співчуття і взаєморозуміння, спілкуючись із дітьми.
9	Мовлення	
	1	Позначає словами предмети і явища.
	2	Володіє елементарним зв'язним мовленням, яке ще не виходить за межі безпосередньої ситуації.
	3	Мовлення виходить за межі безпосередньої ситуації, описує об'єкти, яких немає.
	4	Мовлення стає засобом планування та виконання ігрових дій.

	5	Володіє розгорнутим мовленням, яке передає і абстрактну інформацію.
10	Емоції	
	1	Проявляє нестійку емоційну реакцію на ситуацію, яка безпосередньо його стосується.
	2	Співчуває персонажам казок, мультфільмів.
	3	Співчуває реальним людям.
	4	Виявляє симпатію / антипатію до однолітків і дорослих.
	5	Емоційно оцінює ситуацію, яка безпосередньо його не стосується.
11	Самостійність	
	1	Володіє гігієнічними навичками, одягається без допомоги дорослого.
	2	Без нагадування правильно діє у звичній ситуації.
	3	Після роз'яснень дорослого виконує доручення, які потребують самостійності.
	4	Самостійно застосовує вивчені засоби поведінки у нових ситуаціях.
	5	Користуючись довірою дорослого, проявляє самостійність і різноманітних ситуаціях.
12	Саморегуляція	
	1	Діє під впливом ситуативних емоцій.
	2	У присутності авторитетного дорослого стримує свої безпосередні реакції.
	3	Діє, наслідуючи дії авторитетного дорослого.
	4	Може стримувати свої безпосередні бажання, імпульсивні дії.
	5	У ситуації вибору віддає перевагу тим людям, які відповідають вимогам дорослого.

Додаток Б

Результати констатувального експерименту в експериментальній групі за 2018 рік

П.І. вихованця	Показники													
	Відчуття	Сприймання	Пам'ять	Мислення	Уява	Увага	Гра	Спілкування	Мовлення	Емоції	Самостійність	Саморегуляція	Загальний рівень	
Білоусова О.	3	3	3	3	4	3	3	3	2	3	3	3	3	3 С
	С	С	С	С	Д	С	С	С	Н	С	С	С	С	
Голубінка М.	4	4	2	3	2	3	4	3	2	3	3	2	2,9	Н
	Д	Д	Н	С	Н	С	Д	С	Н	С	С	Н		
Созанський М.	4	4	4	4	3	4	4	4	4	4	4	3	3,8	С
	Д	Д	Д	Д	С	Д	Д	Д	Д	Д	Д	С		
Клочкова М.	4	4	4	4	4	5	5	4	5	4	4	4	4,2	Д
	Д	Д	Д	Д	Д	В	В	Д	В	Д	Д	Д		
Соболь О.	3	3	2	3	3	3	3	2	3	3	3	3	2,8	Н
	С	С	Н	С	С	С	С	Н	С	С	С	С		
Риженко Є.	5	4	4	4	4	5	5	4	4	5	4	5	4,4	Д
	В	Д	Д	Д	Д	В	В	Д	Д	В	Д	В		
У сер. по групі	С	С	С	С	С	С	Д	С	С	С	С	С	3,5	3,5
	3,8	3,7	3,2	3,5	3,3	3,8	4	3,3	3,3	3,7	3,5	3,3		

Умов. поз.: В – високий рівень; Д – достатній; С – середній; Н – низький.

Додаток В

**Результати констатувального експерименту в контрольній групі
за 2018 рік**

П.І. вихованця	Показники												
	Відчуття	Сприймання	Пам'ять	Мислення	Уява	Увага	Гра	Спілкування	Мовлення	Емоції	Самостійність	Саморегуляція	Загальний рівень
Прудчен-ко З.	2	2	1	3	1	2	3	2	2	3	2	2	2
	Н	Н	Н	С	Н	Н	С	Н	Н	Н	Н	Н	Н
Мельник К.	5	4	5	4	4	4	5	4	4	4	4	4	4,3
	В	Д	В	Д	Д	Д	В	Д	Д	Д	Д	Д	Д
Горохова В.	5	4	3	4	5	4	4	4	4	4	4	4	4,2
	В	Д	С	Д	В	Д	Д	Д	Д	Д	Д	Д	Д
Воробей М.	5	5	4	3	4	3	4	4	5	3	3	3	4
	В	В	Д	С	Д	С	Д	Д	В	С	С	С	Д
Калчев Є.	2	3	2	3	2	2	4	3	3	2	2	2	2,5
	Н	С	Н	С	Н	Н	Д	С	С	Н	Н	Н	Н
Тарасен-ко Р.	5	4	5	4	4	4	5	4	5	4	4	4	4,3
	В	Д	В	Д	Д	Д	В	Д	В	Д	Д	Д	Д
У сер. по групі	Д	С	С	С	С	Н	С	С	С	Н	Н	Н	3,2
	4	3,3	3,2	3	3,2	2,8	3,7	3,2	3,5	2,8	2,8	2,8	3,2

Умов. поз.: В – високий рівень; Д – достатній; С – середній; Н – низький.

Додаток Г

Результати констатувального експерименту в експериментальній групі за 2019 рік

П.І. вихованця	Показники												Загальний рівень
	Відчуття	Сприймання	Пам'ять	Мислення	Уява	Увага	Гра	Спілкування	Мовлення	Емоції	Самостійність	Саморегуляція	
Білоусова О.	4	5	4	5	4	4	4	4	5	4	4	4	4,3
	Д	Д	Д	Д	Д	Д	Д	Д	В	Д	Д	Д	Д
Голубінка М.	4	4	5	4	4	4	4	5	5	4	4	4	4,3
	Д	Д	В	Д	Д	С	Д	Д	Д	Д	Д	Д	Д
Созанський М.	4	4	4	4	5	4	4	4	4	4	5	4	4,2
	Д	Д	Д	Д	В	Д	Д	Д	Д	Д	Д	С	Д
Клочкова М.	5	4	4	4	4	5	4	5	5	4	5	4	4,4
	В	Д	Д	Д	Д	Д	Д	В	В	Д	Д	Д	Д
Соболь О.	4	5	4	5	4	4	4	4	5	5	4	4	4,8
	Д	В	Д	Д	Д	Д	Д	Д	Д	Д	Д	Д	Д
Риженко Є.	5	5	4	5	4	5	5	5	5	5	4	5	4,8
	В	В	Д	В	Д	В	В	В	В	В	В	В	Д
У сер. по групі	Д	Д	Д	Д	Д	Д	Д	Д	Д	Д	Д	Д	4,5
	4,3	4,5	4,5	4,2	4,2	4,3	4,2	4,5	4,8	4,3	4,3	4,2	4,4

Умов. поз.: В – високий рівень; Д – достатній; С – середній; Н – низький.

Додаток Д

**Результати констатувального експерименту в контрольній групі
за 2019 рік**

П.І. вихованця	Показники												
	Відчуття	Сприймання	Пам'ять	Мислення	Уява	Увага	Гра	Спілкування	Мовлення	Емоції	Самостійність	Саморегуляція	Загальний рівень
Прудчен-ко З.	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3
	С	С	С	С	С	С	С	С	С	С	С	С	С
Мельник К.	5	4	5	4	4	4	5	4	4	4	4	4	4,3
	В	Д	В	Д	Д	Д	В	Д	Д	Д	Д	Д	Д
Горохова В.	5	4	3	4	5	4	4	5	4	4	4	4	4,2
	В	Д	С	Д	В	Д	Д	В	Д	Д	Д	Д	Д
Воробей М.	5	5	4	3	4	4	4	4	5	4	3	3	4
	В	В	Д	С	Д	Д	Д	Д	В	Д	С	С	Д
Калчев Є.	3	3	3	3	4	3	4	3	3	4	3	4	3,3
	С	С	С	С	Д	С	Д	С	С	Д	С	Д	С
Тарасен-ко Р.	5	5	5	4	4	4	5	5	5	4	5	4	4,6
	В	В	В	Д	Д	Д	В	В	В	Д	В	В	Д
У сер. по групі	Д	Д	С	Д	Д	С	Д	Д	Д	С	С	С	3,9
	4,3	4	3,8	4,2	4	3,7	4,2	4	4	3,8	3,7	3,7	4

Умов. поз.: В – високий рівень; Д – достатній; С – середній; Н – низький.

Додаток Е

Результати констатувального експерименту в експериментальній групі за 2020 рік

П.І. вихованця	Показники												Загальний рівень
	Відчуття	Сприймання	Пам'ять	Мислення	Уява	Увага	Гра	Спілкування	Мовлення	Емоції	Самостійність	Саморегуляція	
Білоусова О.	5	4	5	4	4	5	4	4	5	5	5	5	4,6
	В	Д	В	Д	Д	В	Д	Д	В	В	В	В	Д
Голубінка М.	5	5	5	5	5	5	4	5	4	5	5	4	4,8
	В	В	В	В	В	В	Д	В	Д	В	В	Д	Д
Созанський М.	5	4	5	5	5	5	5	5	4	5	5	4	4,8
	В	Д	В	В	В	В	В	В	Д	В	В	Д	Д
Клочкова М.	5	5	4	5	5	5	5	5	5	4	5	4	4,8
	В	В	Д	В	В	В	В	В	В	Д	В	Д	Д
Соболь О.	5	5	4	5	5	5	4	5	5	4	5	5	4,8
	В	В	Д	В	В	В	В	В	В	Д	В	В	Д
Риженко Є.	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
	В	В	В	В	В	В	В	В	В	В	В	В	В
У сер. по групі	В	Д	Д	Д	Д	В	Д	Д	Д	Д	В	Д	4,8
	5	4,7	4,7	4,8	4,8	5	4,5	4,8	4,7	4,7	5	4,5	4,7

Умов. поз.: В – високий рівень; Д – достатній; С – середній; Н – низький.

Додаток Ж

**Результати констатувального експерименту в контрольній групі
за 2020 рік**

П.І. вихованця	Показники												Загальний рівень	
	Відчуття	Сприймання	Пам'ять	Мислення	Уява	Увага	Гра	Спілкування	Мовлення	Емоції	Самостійність	Саморегуляція		
Прудчен-ко З.	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4
	Д	Д	Д	Д	Д	Д	Д	Д	Д	Д	Д	Д	Д	
Мельник К.	5	4	5	4	4	4	5	4	4	4	4	4	4	4,3
	В	Д	В	Д	Д	Д	В	Д	Д	Д	Д	Д	Д	
Горохова В.	5	4	4	4	5	4	4	5	5	4	5	4	4	4,4
	В	Д	Д	Д	В	Д	Д	В	В	Д	В	Д	Д	
Воробей М.	5	5	4	4	4	4	4	4	5	4	3	3	4	4
	В	В	Д	Д	Д	Д	Д	Д	В	Д	С	С	Д	
Калчев Є.	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4
	Д	Д	Д	Д	Д	Д	Д	Д	Д	Д	Д	Д	Д	
Тарасен-ко Р.	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
	В	В	В	В	В	В	В	В	В	В	В	В	В	
У сер. по групі	Д	Д	Д	Д	Д	Д	Д	Д	Д	Д	Д	Д	Д	4,3
	4,7	4,3	4,3	4,2	4,3	4,2	4,3	4,3	4,5	4,2	4,2	4	4	

Умов. поз.: В – високий рівень; Д – достатній; С – середній; Н – низький.

Додаток К

**КОДЕКС АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ
ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ ХЕРСОНЬСЬКОГО
ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ**

Я, _____, учасник(ця) освітнього процесу Херсонського державного університету, **УСВІДОМЛЮЮ**, що академічна доброчесність – це фундаментальна етична цінність усієї академічної спільноти світу.

ЗАЯВЛЯЮ, що у своїй освітній і науковій діяльності **ЗОБОВ'ЯЗУЮСЯ**:

– дотримуватися:

- вимог законодавства України та внутрішніх нормативних документів університету, зокрема Статуту Університету;
- принципів та правил академічної доброчесності;
- нульової толерантності до академічного плагіату;
- моральних норм та правил етичної поведінки;
- толерантного ставлення до інших;
- дотримуватися високого рівня культури спілкування;

– надавати згоду на:

- безпосередню перевірку курсових, кваліфікаційних робіт тощо на ознаки наявності академічного плагіату за допомогою спеціалізованих програмних продуктів;
- оброблення, збереження й розміщення кваліфікаційних робіт у відкритому доступі в інституційному репозитарії;
- використання робіт для перевірки на ознаки наявності академічного плагіату в інших роботах виключно з метою виявлення можливих ознак академічного плагіату;
- самостійно виконувати навчальні завдання, завдання поточного й підсумкового контролю результатів навчання;
- надавати достовірну інформацію щодо результатів власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використаних методик досліджень та джерел інформації;
- не використовувати результати досліджень інших авторів без використання покликань на їхню роботу;
- своєю діяльністю сприяти збереженню та примноженню традицій університету, формуванню його позитивного іміджу;
- не чинити правопорушень і не сприяти їхньому скоєнню іншими особами;
- підтримувати атмосферу довіри, взаємної відповідальності та співпраці в освітньому середовищі;
- поважати честь, гідність та особисту недоторканність особи, незважаючи на її стать, вік, матеріальний стан, соціальне становище, расову належність, релігійні й політичні переконання;
- не дискримінувати людей на підставі академічного статусу, а також за національною, расовою, статевою чи іншою належністю;
- відповідально ставитися до своїх обов'язків, вчасно та сумлінно виконувати необхідні навчальні та науково-дослідницькі завдання;
- запобігати виникненню у своїй діяльності конфлікту інтересів, зокрема не використовувати службових і родинних зв'язків з метою отримання нечесної переваги в навчальній, науковій і трудовій діяльності;
- не брати участі в будь-якій діяльності, пов'язаній із обманом, нечесністю, списуванням, фабрикацією;
- не підроблювати документи;
- не поширювати неправдиву та компрометуючу інформацію про інших здобувачів вищої освіти, викладачів і співробітників;
- не отримувати і не пропонувати винагород за несправедливе отримання будь-яких переваг або здійснення впливу на зміну отриманої академічної оцінки;
- не залякувати й не проявляти агресії та насильства проти інших, сексуальні домагання;
- не завдавати шкоди матеріальним цінностям, матеріально-технічній базі університету та особистій власності інших студентів та/або працівників;
- не використовувати без дозволу ректорату (деканату) символіки університету в заходах, не пов'язаних з діяльністю університету;
- не здійснювати і не заохочувати будь-яких спроб, спрямованих на те, щоб за допомогою нечесних і негідних методів досягати власних корисних цілей;
- не завдавати загрози власному здоров'ю або безпеці іншим студентам та/або працівникам.

УСВІДОМЛЮЮ, що відповідно до чинного законодавства у разі недотримання Кодексу академічної доброчесності буду нести академічну та/або інші види відповідальності й до мене можуть бути застосовані заходи дисциплінарного характеру за порушення принципів академічної доброчесності.

_____ (дата)

_____ (підпис)

_____ (ім'я, прізвище)

ДОВІДКА**про перевірку на текстові збіги у Науковій бібліотеці**

кваліфікаційної роботи СВО Бакалавр

спеціальності 012 Дошкільна освіта (денна форма)

Автор роботи	Уродливець Н.
Назва роботи	Фребелівські дари як засіб впливу на психічний розвиток дитини
Факультет	Педагогічний факультет
Науковий керівник	доцент Лось О.М.
Роботу перевірено за допомогою програмного засобу	Unicheck
Ідентифікаційний номер роботи	ID файлу: 1002507746
Результати перевірки	Схожість 3,64 %

Директорка Наукової бібліотеки

Нателла АРУСТАМОВА

Бібліотекарка I категорії

Стефанія Собоць